

prenesti, ampak denejo se poprej pol ure v mrzlo vodo, da zmrzline iz njih potegne; potem še le se shranijo.

Ce so cepove mladike dolge, odrežejo se pri starem lesu; če pa so kratke, naj se za en palec starega lesa ž njimi vred odreže.

Naj opomnim tukaj prazne vraže, ktero imajo po nekterih krajih, češ, da cépi se smejo le odlomiti ne pa odrezati. Očitno je, da se z odlomom véj drevesu škoda godí, ker se večidel rado zadere ali začehne, da se veja potem suši. Ako se pa lepo nad popkom odreže, se jej nič ne zgodi.

Ker se cépi nabrati morajo, predno se ž njimi cépi, zato se morajo dobro shraniti, in sicer tako-le: Na vrtu se poišče na senčni strani kak pripraven kot, in ko so cepi v butarice rahlo povezani in po sorti zaznamnani, vtaknejo se skoncema en palec globoko v mokro prst, in pokrijejo, da dež in sneg na-nje ne gré. Če zmrznejo, morajo se prej, ko se ž njimi cépi, v vodo djati, da zmrzline iz njih potegne. Še boljše je pa, če se kaka posoda s prstjo napolni in se cepi va-njo potaknejo, kakor je bilo zgorej rečeno, se potem v kak hladen kraj postavi, toda ne v zaduhljivo klet, ali v jamnico. Spomladi, ko pričenja gorko prihajati, se denejo na mrzleji kraj, da ne odganjajo, ker potlej niso pripravi za cepljenje.

Iz tega malega, kar sem rekel, lahko se vidi, da cépi se ne smejo jemati: 1) od taci dreves, ktera imajo kako bolezen, postavimo, raka, rjó ali pike in druge oskrumbe, kajti novocepljenec bi gotovo potem isto bolezen imel; 2) se ne smejo jemati za cepe tako imenovani vodeni poganjki, to je, tiste mladike, ki iz debela ali saj iz vej blizo debela ali pa iz korenin naravnost kviško poženo; 3) ne smejo se jemati z nerodovitnih dreves, ali s takih, ki le včasih rodé, ker novocepljenec potlej tudi nerodovit ostane in se pozneje precepiti mora; to pa je za več let zamuda. Zapomniti si je treba, da je novocepljenec tedaj lep ali grd, zdrav ali bolan, rodovit ali nerodovit, kakor je bilo drevó, s ktere ga je bil cép vzet.

Se nekaj: Če so pa shranjeni cépi zelo zvenéli in zmedleli, naj se, kolikor jih je bilo v prsti, postavijo v vodo, ali naj se v krompir ali jabelko vtaknejo, da spet oživé. Toliko cepa pa, kolikor ga je bilo v vodi ali vrsti, se pri cepljenju zavrže, kajti tisto ne sme v divjak priti. Z nekoliko zvenelimi cépi se bolj muževni, in z muževnimi cépi se bolj medli divjaki cepijo, kajti medli divjaki so manj močni, pa več muzga v cep pošiljajo.

Tudi se ne smejo cele mladike v divjak vtikati; cep ne sme več ko tri popke, k večemu pri debelejših divjakih, štiri imeti, zakaj divjak, če tudi je močan, ne more cele mladike rediti in rane celiti; le šamar iz tacega rad zraste.

In zadnjič mora tudi med cepom in divjakom neka primera biti, to je, na debeleje divjake morajo tudi debeleji cépi, na drobneje pa šibkeji cepi priti; zakaj? — to vsak lahko prevede.

J. P.

Petroleum ali kamnoolje.

Petroleum je koristno na 3 strani:

petroleum je svečava in dá kaj lepo luč; nevarno je tedaj le, ako se varno ž njim ne ravna in dobro očiščeno ne kupi, ker se sila rado vžge;

petroleum je zdravílo zlasti pri garjah živinskih; enkrat se namažejo garje ali lišaji, in večidel se že ozdravi živina;

petroleum prežene bolhe in uši na zelji, repi itd. Ena žlica petroleuma se vlije v škropilnico in z vodo dobro premeša, in s to vodo se poškropi repa, zelje itd.

Slovstvene stvari.

Die slavischen monatsnamen von Dr. Franz Ritter von Miklosich.

Spisal Fr. Levstik.

Iz neutrudnega peresa učenega slovanskega jezikoslovca, gosp. dr. viteza Miklošiča je meu spisi cesarske znanstvene akademije zopet na svitlo prišlo novo, sicer kratko (na 30 stranéh vélike četrtine) a vendar jako važno i zanimljivo delo o „slovanskih mesečnih imenih.“ Velikansko trudoljubije dr. Miklošiča je v raznih obširnih spisih Slovanom prižgalo novo luč o domačem jezici starih i poznejših časov. Molčeč o vseh drugih Miklošičevih, posebno dobo porodivših knjigah, tukaj mimo gredé v misel jemljem samo njegovega staroslovenskega slovarja toliko zaslugo, kolikoršne pred njim še nej imelo nobeno slovansko delo te vrste. Kar je rečeno delo na svitlem, mogó našega jezika globoka pravila premišljati i preiskavati tudi tisti, katerim brani prilika, z mudnim i neprijetnim prebiranjem iz rokopisov zajemati prave zakone velikolépne slovanščine. Miklošičev slovár je ogromna razstava neizmerne blaga, katero je pisatelj po mnogoletnem, neprestanem trudu znesel iz neštevilnih, težavnih, prašnih, obledélih rokopisov iz raznih vekov staroslovenske pisave.

Vračaje se k spisu o „mesečnih imenih“, opominjam, da namerjam bralcem podati kratek posnetek imenovane knjige ter samo tu i tam dostaviti kako svojo opombo, ne kakor bi svojeglavno trdil: tako je, a ne drugače, — nego samo da povem, kako se to ali to meni dozdeva, i morda napak dozdeva. — Mesečna imena hočem vrstiti v latinskem, zdaj po kalendarjih navadnem redu.

Gospod dr. Miklošič tekój v začetku svojega spisa govori:

„Uže često so jezikoslovci i starinoslovci preiskavali slovanska mesečna imena; ali do zdaj se nobeden še nej polótil, raztolmačiti vsa mesečna imena, kolikor je navadnih ali nekđaj bilo navadnih raznim slovanskim narodom. Spis, kateri podajam jezikoslovnim tovarišem, ne bode samo vseh slovanskih mesečnih imen našteval, nego tudi tolmačil po zdanjem stališči jezikoslovnega znanstva. V tem delu se bode često kazalo, da nekatera imena drugače tolmačim, nego preiskovalci, kateri so o njih pred menoj pisali. Tudi sem priložil slična mesečna imena drugih, sorodnih i nesorodnih jezikov, da ali bolje podprem svoje tolmačenje ali da razbistrim, kako so se taka imena zdevála.“

„Sploh mi je uže v tem kratkem uvodu oméniti: pomotna je misel, da so bila domača mesečna imena zdanjih narodov nekđaj prava mesečna imena, pravi letni razdélki, kateri so imeli po astronomii določen začetek i konec. Nej težko dokazati, da je to nastopilo še le potem, kader je bilo krščanstvo narode seznanilo z rimskimi mesečnimi imeni. Iz početka je „listopad“ značil samo čas, v katerem listije pada z drevija, a ne po astronomii določenega letnega razdelka, ne meseca. Kader so bila znana rimska mesečna imena, začela se je beseda „listopad“, vendar največ samo v pisavi, trdno rabiti po nekterih krajih za „october“, po drugih za „november.“ Jasno je iz tega, zakaj mnogo domačih mesečnih imén omahuje v svojem pomenu, kar so nekateri sodili, da je zato, ker se je ime tega meseca preneslo na drug mesec; jasno je dalje, zakaj se domača imena počasi umikajo pri večini izobraženih narodov, pa da, sem ter tija temna, latinska imena, katera so se pred tisočletii najprvo glasila ob tiberskej reki, zdaj odmévajo po vseh krajih zemlje.“

„Slovanska mesečna imena se opirajo: ali 1. na

rastlinstvo, ali 2. na živalstvo, ali 3. na vélike prikazni v naravi, ali 4. na zemljedelski posel, ali 5. na vérske običajje, ali 6. na red, po katerem se vrsti mesec za mesecem."

Vendar g. Miklošič piše, da imen 6. razdelka nej v slovanščini, kajti slovenska imena: prvnik (januarius), drujnik (februarius), tretnik (martius), katera našteva Sacharov, imenuje slovničarsko izmišljotino.

Na konci svojega dela pisatelj dodaja imena, katera so Slovani pobrali od tujih narodov, i tista, katerih do zdaj še nej mogel iztolmačiti.

Mesecem so izmeju rastlinstva imena dale naslednje besede:

Bob, bréza, cvét, črěšnja, dob (dąb), ječmen, klas, lipa, list, mur (v ruskem po narečjih: murъ gramen, murava = zelena trava, muravyj = zelen, blg. moravъ = zél, — k temu jaz dostavljam: nsl. murava = neka temna trava, srb. murava = nekaka trava u moru. Vuk), roža, sviba (hartriegel), trava, trn, vrěsъ (heidekraut, srb. vrijes, vendar mi je pristaviti, da je v novejši slovenščini meni samo znano: resa = heidekraut, a ne: rěsa), zelen, zoriti, želt (žlѣтъ), rž.

Izmeju živalstva:

Grěti (rus. bokogrěj februarius, ker ta mesec živa ide iz hlevov da si ogreva boke = strani), črv, izokъ (strsl. cicada), koza, kymati (nsl. kimati), mlěko, rjuti (brüllen), volk.

Izmeju vélikih prikazni v naravi:

Babino lěto (mlrus. september, polj. babie lato, Marcinkowe lato, — dodajam: nsl. babije leto, altweibersommer, kader okoli sv. Martina solnce za nekaj časa prijetno greje), gruda (scholle, frostscholle), jar (pomlad), jesen, draga (weg), brod, led, ljut (mlrus. lutyj februarius, od ljutega mraza), lęgati (strsl. lęzujekъ, (lažujak), martius, čas ležnjivega vremena), noriti (čšk. únor, ounor feruarius, unoriti absumere), pazder, pro-si-jati (prosinec), solnce (rus. solnovrat, december, uprav sonnenwende), studъ (kälte, strsl. studenъ december), suh (sušec), trositi (trāsiti, mlrus. trusym december, zeit des schnegeštöbers), zima, žar (srb. žar julius, nsl. praznik dörrmonat, blg. gorešnikъ julius).

Izmeju zemljedelskega posla:

Kola (nsl. srb. kolovoz augustus), kositi (mlrus. šinokos julius), mlatiti (dolsrb. mložny mjasec november), obroč, praha, sējati (mlrus. šiven september, ker se takrat ozimína seje), sěči (strsl. sěšti), srp, vino, žeti (gorsrb. žnénc, žeñc, augustus, ker se v njem žito žanje).

Izmeju verskih običajev:

Božič, ebennaht, maša, novo lěto (zachopny mjasec januiarius, zachopiš anfangen, lüneb. nivaglutuf januiarius), rusaliya (pfingsten), svadba (starorus. svadebnyj februarius), svěča, svét (světъ, hrv. na otoci Krku: svetačni, november, der monat der feiertage, — moja opomba: če to nej skrajšano nam. sve-svetačni?), vsi světi (nsl. vsesvéščak november, vseh svetnikov mesec), Andrej, Demetriy (blg. dmitrovskijъ october), Elija, Ilija (blg. ilinskijъ, srb. ilijšak, ilijinšak, ilijnski julius), Jurij (nsl. gjurjevščak, to je: jurijevščak aprilis), Gregor, Jakob, Ivan, Krěs (moje vprašanje: ali bi ne bilo bolje, to ime štěti meju vélike prikazni v naravi?) Luka, Magdalena (hrv. na otoci Krku: mandalenski julius), Martin (gorsrb. měrcinski mėsac november), Mihael, Peter (hrv. na Krku: petrovski, blg. petrovskijъ junius), Filip.

Od tujih narodov pobrana imena:

Aprilis (strsl. aprilъ), majus, martius (hrv. srb. marač).

Kakor vidimo, gosp. dr. Miklošič tu našteva samo tista na pósodo vzeta mesečna imena, katera tudi prosti narod rabi. (Dal. prih)

Slovansko slovstvo.

* Druga knjiga je ravnokar izšla v Zagrebu od akademije jugoslavenske pod naslovom „Rad jugoslavenske akademije znanosti i umetnosti.“ Zanimivi njen obsežek je: Gradja za glagolsku paleografiju od V. Jagića. — Riedko slov. pismo u vaticanskem rukopisu od dr. Fr. Račkoga. — O moslovačkom granitu i hrastovih u Hrvatskoj od Lj. Vukotinovića. — O vremenih u hrvatsko-srbskom jeziku od A. Vebera. — Pokret na slavenskom jugu koncem XIV. i početkom XV. stoljeća od dr. Fr. Račkoga. — O zukalih i glasilih kornjaša od Ž. Vukasovića. — Brojna vriednost slova A od I. Berčića. — Književne obznane: De mutatione contiguarum consonantium in linguis slaviciis. Scripsit M. Hattala od Gj. Daničića. — Srpske narodne pjesme iz Bosne i Hercegovine. Skupio B. Petranović od V. Jagića. — Grammatica della lingua serbo-croata (illirica) compilata da Pietro Budmani. Fascicolo II. od Gj. Daničića. — Pridjani so tudi knjigi: izvodi iz zapisnikov akademijih in imenik knjig in druge umotvorine, ktere je akademija prejela v dar.

Ozir po svetu.

Detomori na Kranjskem.

Gosp. dr. Valenta, slavnoznani učenik porodničarstva (babištva) v Ljubljani, je izdal knjižico pod naslovom „Zur Statistik der Kindesmorde in Krain“, v kateri daje razgled, koliko novorojenih otrok so umorile matere od 1835. do 1866. leta, in ki so bile sojene v ljubljanski deželni sodnji. Število vseh detomorov v omenjenih 31 letih znaša 228, pa jih je bilo gotovo še nekoliko več, ker 1850. leta so ustanovili za Dolensko v Novem mestu kresijsko sodnijo in kar se je od tega časa primerilo detomorov na Dolenskem, bili so v preiskavi novomeške, a ne ljubljanske sodnije.

Med temi 228 zarad detomora zatoženih bilo jih je 153 zavoljo pomanjkanja dokazov izpuščenih, ena je med preiskavo sodnji ušla, 74 pa jih je bilo zarad dokazanega detomora obsojenih.

Gospod profesor si je prizadjal pri teh 74 ženskah poizvedeti vse, kar se tiče njih starosti, stanú, starišev, premoženja, obnaše itd., in je po natanjčnih teh pozvedbah prišel do sledečih sklepov:

Vse morivke so bile čez 20 let stare — največ jih je bilo med 20. in 30. letom.

Veliko taci je bilo vmes, ki so že po dva ali več otrok imele.

Večidel so bile neomožene ženske. Omožene ali vdove so vse že več otrok imele.

Največ je bilo taci, ki so bile še pri stariših domá in pa dekel v službi.

Čem bolj sirova (neomikana) je ženska bila, tem bolj je morivka.

Nobena morivka ni bila Ljubljanka.

Le ena morivka je bila hči nezakonskih starišev.

Ženske, ki so prvega otroka imele in ga umorile, so bile večidel sicer poštenega zadržanja; one pa, ki so že več otrok imele, večidel niso bile nič vredne.

more učitelj z ljubeznijo in gorečnostjo svoje učence poučevati, ako vidi, da mu skoro nobena živa duša za to hvaležna ni?

Kako bi se dalo učiteljem v tej reči pomagati?

Ker se bo deželni zbor kmalu začel, naj mu učitelji svoje rane odkrijemo. Naj bi nam deželni poslanci bili pravi očetje, in nam naš revni stan zboljšali. Prosimo posebno za to, naj bi deželni zbor sklenil, da bi učitelji svojo plačo, kar bi najbolje bilo, pri dačnih uradnih dobivali, da ne bi bilo treba več pri ljudeh za svojo plačo beračiti. Ako bi učitelji enkrat to dosegli, česar že tako dolgo želijo, gotovo bi vsi dolžnosti svojega stanu z veliko večim veseljem, kakor dozdej, spolnovali, zraven pa se še tudi v svojem poklicu čedalje bolj mikali, likali in prizadevali, kar pa v sedanjih stiskah skoraj ni mogoče.

Zatoraj bratje! zdaj na noge; trkajmo in odprlo se nam bode. J. P.

Slovstvene stvari.

Die slavischen monatsnamen von Dr. Franz Ritter von Miklosich.

Spisal Fr. Levstik.

(Dalje.)

Neiztolmačena mesečna imena.

Taka imena so iz naslednjih besed:

Rog, gorsrb. vulki róžk januiarius, mały róžk februiarius, kar nehoté opominja nemške, enako temne besede: hornung (februiarius); velij gross: nsl. velják, srb. veljača, aveljača, oveljača, velijača februiarius (véliki mesec), vendar je neznano, zakaj se tako zove; léto, strsl. létě, blg. lěten majus, dolsrb. nalětny aprilis, nalěto frühling; maren, srb. maren julius (junius?), primeri blg. maraně mi je (vroče mi je), mareně deně.

Moj dostavek: nej lahko uganoti, kako je nastalo ime velijača, morda ka se ob tem času dan jako i hitro véča, da bi torej bil tukaj iz drugačne korenike vzeti isti pojem, kateri je v besedi prosinec, ki se v bolgarščini po Miklošiči tudi golěmin zove. Reč ostaja dvomna. — Ime létě uprav znači poletni ali ob enem lahko tudi pomladnji mesec, kajti Slovan, kakor bomo videli pozneje, pomladi od leta i jeseni iz početka nej ostro ločil niti v pojmu (begrifflich) niti v besednih koreninah, zaradi česar nekatera slovanska imena letnih časov v svojem pomenu omahujo, ter posebno imena za pomlad so tako nestalna, da noben letni čas nejma po raznih krajih našega jezika toliko raznih imen, kolikor pomlad: strsl. vesna, jara; nsl. pomlad, mlado leto (Megiser), vigred (koroški, najbrže tuje), protuletje (Habdélić); srb. prolitje (anfang des sommers), pramalitje, proljeće, pre-maljeće; hrv. primalitje (prama, prema, prima je to, kar strsl. přema, přemo gegenüber, entgegen, torej přemalětje: die dem sommer entgegenrückende zeit, primeri nsl. protuletje); rus. vesna; mlrus. jař; čšk. vesna, jaro, podletí (nam. podlětje); polj. wiosna, gorsrb., dolsrb. nalěto (anfang des sommers); — „skr. vasanta, lit. let. vasara sommer, gr. ἔαρ (iz: ἑσπερ), lat. vēr (iz: veser) frühling, vse to od korenike vas splendere.“ Mikl. lex. 61. — Soditi se sme, da slovanska beseda: léto stoji nam. vlěto i da znači: die heisse jahreszeit, prim. lat. aestus hitze, aestas sommer; prim. dalje strsl. vrutě adj. heiss, heftig, (ferox), strsl. vrutina f. *) hitze, strsl. ljutě adj. heiss,

*) Menil bi, da „ut“ v besedah: vrutě, vrutina nej pilepek, nego da spada h koreniki; ako se tudi za l, n, r

hitzig, gewaltthätig, gewaltig, strsl. létě f. létěba f. erlaubniss, upravo: gewalt, ermächtigung, kakor tudi lat. potestas znači: „macht“ ino „ermächtigung.“ Kar se dostaja odbitega začetnega ustnika, nej se to jelo goditi še le v novejši slovenščini, na pr. lakno, las, last, Lah, nam. vlakno, vlas, vlast, Vlah, nego uže tudi v starejši slovenščini, kajti korenike se sploh često krše od spredaj ino od zadaj, samo da je pri ustnikih nova slovenščina stopila nekoliko dalje naprej od stare, v katerej na pr. rěd-rě adj. roth tudi stoji nam. vrěd-rě, primeri nem. blut sanguis, strsl. broště m. purpur, nsl. broč färberröthe, bročilka brasilienholz (gorenjski) iz: brot-jě, torej nsl. napak: brošč. Tedaj sta lét-o i vrut-ina meju seboj v tistej razmeri, v katerej sta celó tudi s črko l poleg r osnovani besedi: rodě m. genus i plodě m. fructus. Če v maloruskem narečju l'utyj znači februiarius, to moje misli ne izpodbija nego potrjuje, kajti priča, da z besedami te korenike slovanščina res popisuje tudi vremenske lastnosti, samo da léto je: heftige hitze, a l'utyj: der monat der heftigen kälte. Samostalni léto še le v prevratnem pomenu (pars pro toto) znači „annus“, kakor je latinski: septima aestas nam. septimus annus, ter kakor tudi nemška beseda: jahr, katera je to, kar v slovanščini: jara, jaro, nsl. jar adj. sommer—: jaro žito sommergetraide, ter stoji nam. gar ali žar (gluth), prim. srb. jara f. hitze vom ofen (Vuk), jarko nam. i poleg: žarko sunce die warme sonne, strsl. jarě adj. amarus, austerus, jaro adv. ferociter, gorěkě adj. amarus, žeravě adj. candens, nsl. žarek adj. hitzig, ranzig, upravo: brennend. Saj v drugih besedah začetni soglasnik časi tudi odpade, posebno rad goltnik, a v njega mesto nastopi j*), na pr. strsl. jakě, jelikě, jegda, jělma, jădu, jădě namestu i poleg: kakě qualis, kolikě quantus kěgda quando, kolěma quantum, kăda, kădu, kădě (nsl. kod) qua; strsl. jedva poleg: ledve vix, nsl. jedvaj, srb. jedva, rus. ledva, polj. ledwie, lit. ledva, adv. ôs; dalje: strsl. vesna f. frühling poleg: jasěně klar i jeseně f. herbst; jašterě m. nam. i poleg: gušterě m. eidechse, jemešě m. nam. i poleg: lemešě m. pflugschar, strsl. jezgulja f. guckguck, poleg: žegězulině **) adj. guckgucks—, strsl. jězykě zunge po sodbi jako učenih jezikoslovcev nam. tězykě (potěgnena, dolga reč), prim. lat. lingua iz starejše i prvotne oblike: dingua, got. tuggô, staronord. tunga, nem. zunge (nam. tunge). Graff V. 681.

glasniki jako samovoljno nadomeščajo, ne pišem: vrătě, vrătina, nego: vrutě, vrutina, kakor se nahaja v spisih, iz katerih so te besede vzete. Mikl. lex. 79.

Pis.

*) Goltnik se morda tudi na ravnost v j spreminja.

Pis.

**) Primeri tej besedi lat. cucul-us, nem. guckguck, gauch. Če je oblika: jezgulja nam. žezgulja prvotna, ter ne přemota (umstellung), potem je z pred g morda samo vtaknen, kakor se koreniki vdeva s pred k, na pr. strsl. plaka f. lamina, plašije n. assulae, ploča f. saxum, poleg: ploskě adj. breit, nsl. ploskev f. die fläche, a če je žegěz— prvotno, kakor bi se dalo soditi zaradi rus. zogzica, čšk. žežhule, polj. gzegzólka, let. dzeguse, Mikl. lex. 192., potem oblika: žegěz-ul- ustreza nemškej: guckguck, let.: dzegus-e, samo da ima zadaj še ón pilepek, kateri je v lat. cuc-ul-. A ker tudi v drugih jezicah za tega ptica ime nahajamo po dve obliki iz iste korenike: nem. guckguck poleg: gauch, let. dzeguse poleg: gege, morda tudi slovanska oblika: je(z)g- nam. že(z)g- ustreza nemškej: gauch i let.: gege.

Pis.

Lěto, jař, jara, jaro so torej besede istega pojma, ter iz početka znače: die heisse jahreszeit (sommer), a vesna i jesen: die strahlende (vesna morda tudi: die blühende) heitere jahreszeit. Ker se v jezici s pojmom svetlobe skoro vselej veže pojem gorkote, more tudi vesna, jesen značiti: die warme jahreszeit, prim. skr. vasanta, lit., let. vasara somer; vendar kaže, da je v slovansčini pri teh dveh imenih pojem svetlobe prvi. Vidimo, da si je slovanski jezik v letu naredil samo dva glavna razdelka: mraz (zimo) i jasno gorkoto; mrazu je zdel ime iz edine korenike: zim—, a jasnej gorkoti iz treh korenik: vlět- (lět-), jar-, ves- (jes-).

Kar se tiče besede maren, soditi bi se morda smelo, da znači: die (durch hitze) erschlaffende zeit, primeri strsl. mara f. erschlaffung: maru, rekrše srb. Mikl. lex. 362., dalje srb. umoriti ermüden, umor ermüdung, umoran adj. müde, od morerholung (Vuk.)

Zdaj mi je po vrsti naštetih vsa novoslovenska mesečna imena, kolikor jih je v delu gosp. dr. Miklošiča, a pristavljati hočem iz tega spisa staroslovenska ter o potrebi tudi druga slovanska. Nam je posebno važno, ka je dr. Miklošič pri tem poslu rabil nekak star novoslovenski rokopis: „handschrift vom jahre 1466 aus Lak (Loka) in Krain, hofbibliothek in Wien Nr. 2821. rec. 450. fol. 157., nsl. monatsnamen enthaltend.“ Jaz bodem namestu tega naslova postavljaj vedno samo lětico: (1466.) (Dal. prih.)

Ozir po svetu.

Turčija.

O Turčiji se že več let govori, da umira, pa umreti ne more, in to samo zavoljo tega ne, ker se vse druge vlade ne morejo pobogati o tem, kdo jej bode dedič (erb). Dolgo vendar ne bode več trpelo, da se kristijanski Slovani rešijo jarma, ki jih tare pod Turkom, ki vsacega družega, kdor ni njih vere, imenujejo „gjaura“ (psa).

Ker nekterim bralcem, ki so v zemljepisji manj izvedeni, utegne prav biti, da nekoliko izvedó v „bolnem možu“, naj jim prav na kratko podamo nekoliko črtic o evropski Turčiji.

Turčija obsega od Evrope južno-izhodnji del, od avstrijske in ruske meje do grškega morja in zemlje, in od jadranskega do črnega morja. V severji jo zadeva Donava sè Savo, v jugu jo móči Vardar in Marica, v sredi se vzdigujejo balkanske gore, in morski ožini pri Carjemgradu in Dardanelah jo ločite od Azije. Turški cesar (sultan) ima pa tudi v Azii in Afriki posestvo.

Evropska Turčija meri 8720 štirjaških milj z 12 milijoni ljudi, turškega, slovanskega in grškega rodú, muhamedanske, grške (staroverske) in rimskokatoliške vere. Dežele so nekaj naravnost podložne, nekaj le za dacijo služne in imajo lastne kneze. Naravnost turškemu sultanu podložne dežele, razdeljene v več sandžakov ali okrajev, so:

Rumilija, ki obsega veči del Tračije, Bulgarijo, Macedonijo, Albanijo in Tesalijo med jadranskim in črnim morjem. Mesta: Carigrad (Konstantinopol), poglavitno mesto cele Turčije na ožini med marmorskim in črnim morjem, s 630.000 stanovalci; ono je sedež turškega sultana in više vlade, središče trgovstva za vso Turčijo; pomniti je sultanov grad, Serajl, in velika mošeja ali turški tempelj, nekdanja cerkev sv. Sofije. Druga mesta: Adrijanopol z 120.000 stanovalci, z velikim obrtstvom in trgovstvom. Varna pri črnem morji s 15.000 stanovalci in trgovstvom. Šumla ali Šumen pod Balkanom, s 30.000 stanovalci. Vidin s 25.000 stanovalci in Silistrija pri Donavi z 20.000

stanovalci, močni trdnjavi. Sofija, lepo mesto s 46.000 stanovalci. Solún (Tesalonika) pri grškem morji, veliko trgovsko mesto z 70.000 stanovalci. Janina s 30.000 stanovalci. Skader (Skutari) blizu jadranskega morja z 20.000 stanovalci.

Bosna s Hercegovino poleg Save, Bosne in Une. Mesta: Sarajévo (Bosna Seraj) z 70.000 stanovalci, obrtstvom in trgovstvom. Travnik z 8000 stanovalci. Zvornik s 15.000 stanovalci. Banjaluka z 15.000 stanovalci. Mostar in Trebin z 10.000 stanovalci.

Džesajr ali primorje z otoki grškega morja, in otok Kandija, na katerem že dolgo traja punt kristijanov. Mesta: Galipol na polotoku pri Dardanelski ožini s 17.000 stanovalci, pristanišče vojnih ladij. Seres s 30.000 stanovalci. Kandija s 15.000 stanovalci in Kanea s 12.000 stanovalci na otoku Kandii. Drugi manjši otoki so: Tas, Samotrak, Limje, Metelin.

To je popolnoma turška država, kateri vladar je sultan.

Služne knežije sè svojimi lastnimi gospodarji so:

Srbija na izhodu od Bosne pod Donavo in Savo. Mesta: Beligrad na otoku Donave in Save, močna trdnjava z 20.000 stanovalci, z obrtstvom in trgovstvom. Kragujevac z 20.000 stanovalci, sedež srbskega kneza. Kruševac in Kosovo, znamenita kraja.

Rumunija, ki obsega Valahijo in Moldavo. Valahija ali Vlaška leži na izhodu od Srbije med Donavo in Sedmograško. Mesta: Bukurešt, poglavitno mesto s 45.000 stanovalci, sedež vlaškega kneza. Brajla pri Donavi s 30.000 stanovalci in trgovstvom. Krajova in Džurdževo, trdnjava z 10.000 stanovalci, trgovski mesti. — Moldavija, od Vlaške proti severo-izhodu med avstrijsko in rusko mejo. Mesta: Jaš (Jasi) poglavitno mesto z 20.000 stanovalci. Galac z 8000 stanovalci in trgovstvom.

Črnagora je prav za prav svobodna deželica pod varstvom ruskega cara; Cetin je poglavitno mesto te gorate dežele in sedež kneza.

Zabavno berilo.

Ženitnina.

Črtice iz življenja, poslovenil po hrvaščini J. Levičnik.

(Dalje.)

„Družega jutra sem se odpeljal v bližnje mesto, kamor so mi rekli, da se je odpeljal Ljudevit. Al tudi ondi ni bilo o njem ne duha ne sluha. Ubijal sem si glavo, kaj da naj na dom vrnivši se povem Milici. Prišedši na sosedovo domovje sem jo tolažil kakor koli sem mogel, al vse je bilo zastoj; — lek za ranjeno njeno srce mogel je prinesiti le Ljudevit sam. Toraj brž drugi dan napravim pismo, v katerem sem, zamolčavši sicer njegovo pravo ime, ga vendar po njemu dovolj jasnih in razumljivih besedah opomnil, naj svoje skrivnostno početje razjasni, in ako je mogoče, opraviči. Ako tega ne stori — dodal sem zraven — ni pošten, marveč najostudnejšega značaja. Ta oglas dal sem tiskati v mnogo znanih in razširjenih časnikih.“

„Minulo je pet tednov, a od Ljudevita ni bilo glasú. To so bili za-me najneprijetniši dnevi vsega mojega življenja, akoravno nisem bil v nikakoršni neposrednji zvezi z nesrečno to dogodbo. — Domá nisem imel mirú, kajti dohajali so iz krajev ljudje iz gole radovednosti, da bi kaj pozvedeli o prečudni dogodbi, ki je bila zbudila občo pozornost v vsi naši okolici. V grajščini moje sosede pa je iz dobro znanih vzrokov bilo še manj postanka za-me.“

Pretekli so bili zopet tedni in meseci.

vrednosti, ker po tej nemarnosti jim dohaja velika zguba. Ako ima gospodinja take koklje, ki počez le 35 do 40 jajc izležejo, je vendar to velik razloček, ako bi imela take, ki izležejo po 70 do 80 jajc (pa so tudi take, ki jih ležejo do 120). Ali ni to zguba na pol?

Kokoš navadno začne jajca leči prvo zimo po svojem rojstvu. Ako tedaj prvo leto, kadar jajca ležejo, opazujemo znamenja dobrih kokelj, in ako v sledečih 3 ali 4 letih (v tem času ležejo največ jajc) puščamo le take koklje skupaj, ki ona znamenja očitno kažejo, bomo pravo zadeli. Ta znamenja so dvojna. Prvo znamenje vidimo na grebenu in podbradku: čem bolj živa je temnoškarlasta barva grebenova in podbradkova v tem času, kadar kura jajca leže, tem bolj koklja je in tem več jajc izleže. Takrat pa, ko greben in podbradek bolj temnorudeča prihajata, prihaja okoli ušes veliko bolj belkasta. Pri slabi koklji pa, kadar leže, prihajata greben in podbradek čedalje bolj blede, okoli ušes pa je umazano-bele ali celó rumenkasto-rožnate barve. — Drugo znamenje je pa šopeč okoli in pod mrđanjo; čem večji je ta šopek, čem bolj je podoben artiškoki, ko cvesti začne, tem bolj je koklja; ako pa je ta šopek majhen, je to znamenje, da koklja ni veliko vredna.

Koprive, zelene ali suhe in drobno zrezane in navadni piči primešane, priporoča dr. Schneider v Worms-u za najboljšo sredstvo, da kokoši rade jajca ležejo. Kopriva pa je v ta namen takrat najboljša, kadar je že seme nastavila.

Občinske stvari.

Odprto pisemce

mojim tovaršem — kranjskim županom.

Ne — da bi se vsi ljudje križem ženili! Tako beremo v 6. listu letošnjih „Novic.“ Resničen in hvale vreden je ta sestavek. Naj mu še jaz nekoliko vrstic dostavim.

V omenjenem spisku beremo željo, naj bi slavni deželni odbor to reč iznova prinesel v deželni zbor, da se prenaredi ta nesrečna postava; o tem pa ga moramo župani podpirati. Iz 27. lista lanskih „Novic“ se vidi, da je pritožba župana grosupeljskega zoper to, da se morajo dajati zakonske oglasnice*) tudi takim ljudem, ki se brez premoženja ženijo, bila po deželnem odboru tako-le rešena: „Dokler je postava taka, da se morajo dajati oglasnice, treba je po postavi se ravnati, ker protipostavnega ravnanja odbor ne more odobriti; al da se dozdanja postava na postavni poti prenaredi, naj grosupeljska občina in ž njo vred vse druge, ktere previdijo, da je ta postava škodljiva občinam in deželi, prihodnjemu deželnemu zboru prošnjo predložijo za preklic te postave. Kar se deželnega odbora tiče, se on po svojem obilem prepričanju ne bode zoperstavljal takemu preklicu.“

Vprašam vas, dragi tovarši župani, kje je kakošna občina, da bi nesrečnih nasledkov popolnoma neomejenih ženitev ne občutila? Kdo je kriv, da berači od jutra do večera drug drugemu vrata odpirajo, in med njimi tudi taka mladina, ki že z beraškomavho stopa v življenje; ako jo pa posvarimo, naj gré delat, se nam naravnost izmišljenim in lažnjivim odgovorom ustavlja, in če treba, tudi s kletvijo potrjuje. Kaj se ima od

tacih mladih beračuhov pričakovati, kadar odrastejo? ali bodo morebiti k pridu občinam in deželi? — gotovo ne!

Ako dalje pogledamo na take, ktere je ta postava v zakon spravila, vprašam vas: ali jih ni dokaj tacih med njimi, ki nimajo niti potrebne hrane, niti potrebne obleke ne za-se ne za svojo družino; je li take ta postava osrečila? Le občini naloži butaro, da, če tudi sama nima nikakoršnega premoženja in še drugih revežev, mora skrbeti še za take berače. V naši vasi je 57 hiš, pa 45 tacih družin, ki nimajo od ničesa živeti. Grofu Antonu Auerspergu, ki se je za to postavo tako „junaško“ potezoval, jih bomo poslali, da jih on preživi. Ne vem, ali se ta njegova svobodnija ne bode skrčila v „ne dam nič.“

Da se tedaj ta nesrečna postava z vsemi svojimi nasledki odvrne, združimo se tedaj, dragi župani s županom grosupeljskim in naredimo prošnjo na deželni zbor za preklic te postave, ktera je nesrečna za deželo, za občine, pa tudi za tiste, ktere brez premoženja in dohodkov ta postava v zakon spravi. Ne odkladajmo dalje, ker je deželni zbor menda blizo. Prosili bomo pa tudi vse naše poslance, da našo prošnjo podpirajo, še posebno pa prečastitega našega zastopnika gospoda dr. Janeza Bleiweisa. Trdno zaupamo, ker je že v seji 9. aprila 1864. leta proti tej nadlogi tako ostro pa resnično govoril in je v 30. listu lanskih „Novic“ očitno rekel, da ne najmanjše stvarce nima preklicati o tem, kar je govoril in delal preteklih 25 let, da gotovo nam tudi te prošnje odrekel ne bode.

Črni vrh 13. sušca 1868. Anton Pležnar, župan.

Slovstvene stvari.

Die slavischen monatsnamen von Dr. Franz Ritter von Miklosich.

Spisal Fr. Levstik.

(Dalje.)

Januarius.

Nsl. a) prosinec (1466), — poleg te oblike se beró napačne: prosenec, prosimec, prozimec, prezimec; strsl. prosiněc iz glagola: pro-si-jati (anfangen zu leuchten), ka začanja ob tem času dan rasti. Gosp. dr. Miklošič navaja maloruski pregovor: „na novy rok prybavylo s dña na zajačyj skok“, a jaz dodajam nsl. pregovor: „o svetih treh kraljih dan za toliko zraste, kolikor je treba, da petelin preskoči prag“, ali tudi: „kolikor bolha zine“; b) nsl. zimec, Meg.; c) nsl. sěčen, Jambr.; č) nsl. mali božičnjak ev. — tirn.*), od malih božičev: novega leta i svetih treh kraljev.

Februarius.

Nsl. a) setczann (1466), sěčan, Meg., Trub., strsl. sěčnъ od glagola: sěk-ati, sěči (strsl. sěk: sěšti), ka se v tem meseci drva sekajo, prim. novovisnem. holzmonat (februarius), ali morda zato, ka se v zimskem času živina kolje po bolgarskem pregovoru: sečko (februarius) seče, martъ dere, april koži prodava; b) nsl. svěčan (stoletna pratika), svěčen, ev.-tirn.), svěčnik Meg., hrv. svičnicar, dolsrb. švjeckovny (mjasec): šveckovna, šveckovnica Mariae lichtmesse, let. sveču mēnesis, sveču děna Mariae lichtmesse; c) nsl. sušec novi-Jez. **); č) nsl. veljak, Jambr.

*) Szveti evangeliumi (pro dioecesi Zagradiensi). Vu Cseske Ternave 1694.

**) Novi Jezus. V Lendove 1861.

*) Zarad oglasnic naj le to razjasnimo, da oglasnica prav za prav nič drugzega ne zapopada kakor to, da župan pismeno reče, da se je ta ali ta pri njem oglasil, da se ženiti hoče. Oglasnica tedaj po svojem zapopadku ni še to, kar dovolitev ženitve (Eheconsens).

Moj dostavek: na Dolenjskem se govori: svěčan, svěčana, i tudi: svěčná. Iz knjige gospoda dr. Miklošiča je razvidno, da nejma stara slovenščina nobene mesečnega imena od cerkvenih godov, niti ne pravo srbsko ter niti rusko, češko i poljsko narečje, kajti če se februarus po staroruski imenuje svadebnij, to nej od nikakega cerkvenega praznika, torej morda niti sem ne spada, vsaj gotovo ne v tolikej obširnosti, v kolikoršnej na pr. rusaljščak, andrejščak, božičnjak, novovisn. christmonat itd., ker meri samo na starodavne, meju slovanskim plemenom navadne nrave, vladajoče uže pred krščanstvom; če beremo dalje dve srbski, semkaj se spadajoči imeni: gospodinštak augustus ter ilijštak julius, nej pozabiti, da nobeno teh imen ne vlada ondod, koder prebiva jedro srbskega naroda, nego dr. Miklošič sam i Vuk ž njim priča, da oboje rabi edino dalmatinskim primorcem okolo Dobrovnika i Risna (stadt Risano in Bocche di Cattaro, Vuk). Dalje v maloruskem nahajamo samo: „temna nočka v petrivočku (v junii); pa tudi gorénja srbščina ima za veliko čudo samo tri taka mesečna imena: hodovnik december, mērcínski (nam. martinski) mēšac november, michalski mēšac october, — a dolénja srbščina celó samo eno: šveckovny februarus, kajti zachopny januarus, upravo: anfangsmonat, od glagola: zachopis anfangen, zopet po vsem niti semkaj se tenko ne služi, ker ne meri toliko na cerkven god, kolikor na sam začetek novega časóvnega oddelka. Precej v bolgarščini se uže štirije meseci imenujo po cerkvenih praznicah: bogorodicenskijst augustus, dmitrovskijst october, ilinskijst julius, petrovskijst junius; a največ takih imen vidimo v hrvaščini ter v novej slovenščini, i sicer je hrvatskih ednajst: božični december, velikomašnjak augustus, malomašnjak september, svičničar februarus, svetačni (poleg: sisveščak) november, jakovčak julius, ivanjski junius, lukovčak october, mandalenski julius, miholjski october, petrovski junius, — a novoslovenskih nič menj nego celih petnajst: mali božičnjak januarus, velikobožičnjak (vienahtnik) december, velikomešnjak (poleg: mešnjak) augustus (primeri hrvatsko: svetačni poleg: sisveščak), malomešnjak september, rusaljščak pfingstmonat, svečan (svečnik) februarus, vsesveščak november, andrejščak december, jurijevščak aprilis, gregorščak martius, jakobščak julius, ivanjščak junius, lukovščak october, miholjščak september, filipovščak majus. Tudi madjarščina ima ednajst takih mesečnih imen, katera se razen dveh na tanko sklépajo z našimi. Ako poleg vsega tega dalje premislimo tudi še to, da Károl Vélíki, kateri je Nemcem prvi narejal ali vsaj trdno določil mesečna imena, december po cerkvenih praznicah uže imenuje: heilagmânôt, če tudi semkaj se ne štejemo njegovega imena: ostarmânôt aprilis, ker „ostar“ utegne značiti: frühling, porojeno iz iste korenike, katera je v besedah: novovisn. osten, strvisn., srdvisn. ost, — a v slovanskih: vesna, utro (jutro) nam. ustro Mikl. lex. 1077, dasi je dvomno, ali si je za Károla Vélíkega nemški narod v besedi: ostar še bil v svesti pomena „frühling“ ali ne; ako ne pozabimo ni tega, da se nahajajo tudi v srednjevisokej nemščini še druga enaka mesečna, po nekaterih krajih nemške zemlje še zdaj obična (Mikl. slav. monatsn. 24) imena: alrehilgenmaint, sant Andreismaint, Benecke-Müller 2. 56, ter da sam gosp. dr. Miklošič v svojem spisu našteva mnogo nemških i meju njimi celó nekaj anglosaskih, od cerkvenih praznikov mesecem zdétih imen, ako tudi gotovo nej zbral vseh, kolikor so jih vsi Nemci te vrste imeli ter še imajo: prinujeni

smo k tej končnej sodbi, da običaja, mesece imenovati po cerkvenih praznicah, iz početka nej bilo meju Slovani nego meju Nemci, od koder se je čudovito razširil v južne Slované, i meju njimi posebno v Slovence, prve nemške sosedne na jugu, ter od njih dalje v Hrvate, Madjarje i Bolgarje. Mnogo menj se je ta navada prišla sicer zeló ponemčenih gorénjih i dolénjih Srbov, a do dobrega je neznana ostala starej slovenščini, Rusom, Srbom, Čehom i Poljem. — Kar se tiče same besede svečan, vidimo, da je naš rokopis 1466. leta i po gosp. Miklošiču tudi niti Trubar še ne rabi, ter da še Megiser poleg svečnik piše: sečan, i da njegov svečnik, moškega spola oblika, ženskej besedi: svečnica tako ustréza, kakor pomočnik ustreza pomočnici, pa kakor dlsrb. moški prilog: šveckovny ženskemu: šveckovna Mariae lichtmesse; dalje vidimo, da hrv. ime: svičničar stoji na samej besedi: svičnica. Vse to nam kaže: 1. da to ime še nej starodavno meju Slovenci; 2. da se je najbrže v njem glagol: sěk- pomešal s samostalnikom: sveča, ter da se je tako svečan zlíl iz besed: sečan i sveč.

Svetovati bi torej bilo, da bi pratika zopet začela pisati starodavno, široko po slovanskem svetu znano ime: sečan, kajti strsl. je: sěčъnъ, sěčъnъ, blg. malki sečko, hrv. sičen februarus; — srb. sječanj, mlrus. šíčen, rus. sěčъnъ januarus; — lit. sėkis december; — čšk. sečen julius, a po Moravskem i Slovaškem tudi augustus: mēšíc, v němž se seno seče. Mikl. slav. monatsn. 20. (Dal. prih.)

Družbine stvari.

O zadevah slovenske Matice.

O premembah Matičinih pravil.

Odsek, zvoljen v 9. seji 19. decembra 1867. leta, bode odboru, ki se v četrtek po Vélíki noči, to je 16. aprila zbere v 10. zbor, o svoji nalogi poročal naslednje. Poročevalec bode odbornik gosp. dr. Costa.

Želje po premembah matičinih pravil so skoro tako stare, kakor Matica. Že v prvem občnem zboru so se stavili dotični predlogi, ki so se zdeli večini tudi potrebni; a sprejela jih ni, ker se je že takrat obetala nova svobodnejša postava o družbah, in ker smo imeli še premalo skušnje. Oba razloga sta sedaj zginila. Dala se je 15. novembra 1867. l. omenjena postava in odbor spozná tedaj za svojo dolžnost, da nasvetuje sedanjim okoliščinam in naznanjenim željam primeren načrt novih pravil.

Načela, katerih se je držal odbor pri tem načrtu so naslednja:

1. Izpustilo se je vse, kar je imelo le začasno veljavo, in sicer v §. 14. določilo o izstopu odbornikov prva tri leta, v §. 20. prva dva stavka in celi 24. §.

2. Izpustilo se je tudi ono, kar je nepotrebno po novi postavi in je mejilo in oviralo društvo, namreč zadnji stavek 1. §., prvi 4. §., in zadnji 5. §.

3. Izpustilo se je tudi, kar se je zdelo odboru nepotrebno in ne dosti važno, ker po odborovem mnenji ima to določiti opravični red, kateri se bode osnoval še le po potrjenih novih pravilih. Tako §. 2 črka b, §. 3, drugi stavek §§. 10 in 17.

4. Stilistične premembe skoro v vseh paragrafi niso tako važne, da bi jih tukaj posamezno naštevati.

5. Najvažnejša in bistvena prememba je razširjenje pravic občnega zbora v sedanjem 10. in 11. §., ktera mu pridružujeta pravico sklepati o najtehtnejših rečeh in v roke dajeta konečno določbo o vseh matičinih zadevah

§. 8. Stroške za pošiljanje društvenih knjig plača vsak sam.

Vélikí zbor.

§. 9. Odbor vsako leto vsaj enkrat in sicer navadno poleti povabi družbenike v Ljubljano na vélikí zbor, in mora vsaj 14 dni poprej oznaniti, kaj pride v njem na vrsto.

§. 10. Sam vélikí zbor ima pravico:

- a) da izbere izmed udov tri možé, kateri presodijo in potrdijo odborov letni račun o novčnem gospodarstvu. Ta račun mora vsaj 14 dni pred vélikim zborom v društvenem stanovanji pripravljen biti, vsakemu družbeniku na ogled;
- b) da določuje o proračunu, katerega odbor predloži za prihodnje leto;
- c) da voli odbornike, častne ude; in ako hoče, društvu pokrovitelja;
- d) da sklene o opravnem redu, katerega je odbor izdelal in predložil;
- e) da razsoja prepire, ki bi zaradi kacij društvenih reči vstali med odborom in med drugimi udi;
- f) da, če je treba, prenaredi ta pravila. Nasveti o taci prenebah morajo biti v povabilu od besede do besede razglašeni;
- g) da sklene, ako ima društvo nehati.

§. 11. Vélikí zbor odločuje tudi o vseh družih matičinih rečéh, ktere mu odbor predloži.

§. 12. Praviloma glasujejo le tisti udje, kateri sami pridejo na veliki zbor. Le pri volitvah (§. 10. a in c se vstevajo tudi volilni listki taci družbenikov, kateri sicer niso mogli sami priti, pa so vendar svoje volilne listke odboru poslali tako, da ni prav nič suma zaradi kake prevare. — Da sklepi obveljajo, mora biti v velikem shodu zbranih saj 45 družbenikov in pritrditi mora nadpolovična večina, v primerljajih §. 10. f in g pa dve tretjini glasov. Pri volitvah zadostuje polpolovična večina glasov.

Odbor.

§. 13. Veliki shod izvoli 40 odbornikov, da oskrbujejo društvena opravila, da končno sklepajo o vseh matičinih zadevah, ktere po §. 10 ne spadajo občenemu zboru ali kar po §. 11. odbor sam njemu ne predlaga. Tudi razsojajo prepire, ki bi zaradi kacij društvenih reči vstali med družbeniki. Izmed le-teh 40 odbornikov jih mora vsaj 16 navadno prebivati v Ljubljani. Vsako leto izstopi deset po volitvi najstarejših odbornikov, ki se pa smejo zopet voliti.

§. 14. Odbor izmed sebe izvoli prvosednika, njegova dva namestnika, blagajnika in pregledovalca društvenih računov. Odbor tudi za vsako priliko posebej ali pa za vso dobo izmed sebe izbere tiste poročevalce, katerih je treba poprašati, kakošen se jim zdi rokopolis, ki se društvu ponuja. On izvoli tudi tajnika in druge potrebne pomočnike.

§. 15. Prvosednik ali eden njegovih namestnikov zastopa društvo in podpisuje z enim odbornikom vred vsa društvena pisma in oznanila.

§. 16. Da obvelja odborov sklep, je dovolj, da se o pravem času pred sejo vsem odbornikom pošljejo pisma, v katerih se naznanijo najvažnejše reči, ki bodo v seji na vrsti, in da je potem s prvosednikom ali njegovim namestnikom vred vsaj 11 odbornikov pričujočih, pa da dve tretjini teh odbornikov pritrdite.

Društveni imetek.

§. 17. Društvena glavnica so:

- a) plačila ustanovnikov (§. 2), knjižnic in družeb (§. 7);
- b) darila, dedovine in volila (legati), ako presežejo 30 gold. a. v.;

§. 18. Matičina glavnica mora imeti tako varnost, kakoršne je po zakonu treba sirotinskemu imétku, in dati se mora precej v take roke, da tekó od nje obresti. Javna in zasobna dolžna pisma morajo biti pod tremi ključi, in sicer pod blagajnikovim in pod ključema dveh odbornikov.

§. 19. Letni stroški se plačujejo:

- a) iz obrestih Matičine glavnice,
- b) iz novcev, ktere na leto plačujejo letniki,
- c) iz daril in dedovin izpod 30 gold. a. v.,
- d) iz dohodkov od razprodanih knjig, ktere dá društvo na svitlo.

Dokler pa društvo nima 40.000 gold. a. v. glavnice, letni stroški ne smejo presegati 3000 gold. a. v.; vse drugo se prišteje Matičini glavnici.

§. 20. Ko bi društvo nehalo, mora poslednji vélikí zbor z nadpolovično večino glasov skleniti, v kakošen občnokoristen namen se obrne društveni imetek.

Slovstvene stvari.

Die slavischen monatsnamen von Dr. Franz Ritter von Miklosich.

Spisal Fr. Levstik.

(Dalje.)

Martius.

Nsl. a) sušec (1466), Trub., Meg., ev.-tirn., Jambr., strsl. suhyj (měsěcъ), hrv. sušac martius, po dr. Miklošiči morda zato, ka se ta mesec zemlja osuši za oranije. Moj dostavek: nekoliko, a ne mnogo drugače sem uže poprej slišal soditi o tem imeni, da je namreč „martius“ za tega delj sušec imenovan, ka ima tako sušilne vetrove, da po snegu ali dežji hitro zopet osahne zemlja i cesta; b) nsl. brēzen (poleg: sušec po Gorenjskem), čšk. březan, mlrus. berezozol, rus. zola martius, — strsl. brěznъ, brězenъ, brězokъ, brězozolъ aprilis, mlrus. berezen martius, aprilis, ker ob tem času teče iz breze mezga, katera se tudi imenuje mlrus. zola: tečet zola iz berezy, lit. sultekis aprilis, uprav: birkensaftfliessen (sula birken-saft, tek: teku fliesse). Nekateri so mislili, da je imenu brēzen itd. ta vzrok: „quia tunc animalia ad coitum moventur“, a gosp. dr. Miklošič se po pravici ustavlja, opominjaje, da beseda brēza (birke) i prilog: brēj strsl. brěždъ praegnans nejsta jedne korenike. Moj dostavek: prilog: brěždъ je iz glagolske korenike: brd tragen (prim. brěmę last) ter iz prilépka: jъ, kakor strsl. bolěždъ adj. krank iz: bolěd-jъ *), i če torej Gorénjec velí: mačke se brěznajo, mačke je brēzen napél (coitum appetunt), nej pozabiti, kar govori Elze v svojej knjižici: „Gotschee und die Gotschewer“ na 57. strani: „im kärntn. Lesachthale wird merzn von der begattung der katzen gesagt“, da torej

*) Kaže, da v prilogu: brěždъ trāchtig, zóbnik d, kateri je odletel v besedi: brěmę, spada res h koreniki, kajti z drugim zóbnikom (t) je strsl.: prat-ežъ m. sarcinae, nsl. (v Laščah): oprt-a f. tragband, hosensträger, oprt-iti, naprt-iti, na hrbtu breme na oprte naložiti, srb. prt-iti, auf den rücken heben, naprt-iti aufladen, prt-ljag m. gebäck. Da d tudi v besedi: bolěždъ spada h koreniki, priča strsl. bolěd-ina m. aegrotus, bolěd-ъ adj. laboriosus, bolěd-ovati aegrotare, kateremu glagolu po obliki ustreza novsl. moled-ovati unausgesetzt bitten. Kakor brěždъ, tako so narejeni tudi strsl. prilogi: věždъ peritus, iz: věd- wissen; raždъ lubens, iz: radъ; stuždъ, štuzdъ, čuzdъ, tuždъ, nsl. tuj alienus, iz: stud itd.

Pis.

bréznati se izvira iz mesečnega imena a ne naopako; c) nsl. ebehtnik Meg., Gutm., obahtnik o. Mark. martius, ebahtnik Meg. aprilis, ebehtnica annunciatio B. V. M. 25. martii Meg., o. Mark. To mesečno ime je tujega rodú: strvisn., sredvisn. ebennaht tag-und nachtgleiche. Moj dostavek: beseda ebennaht je torej naravnost preložena iz lat. aequinoctium, i menda nej lahko dvomiti, da ima Device Marije praznik ebehtnica ime iz nem. besede: ebennaht, ker takrat sta noč i dan res enólíka, i ker je tudi tirolski: ebnachten fest der verkündigung Mariae, Schöpf 100. Nsl. ime: ebehtnik besedi: ebehtnica tako ustreza, kakor svečnik (februarius) Meg. besedi: svečnica. Ker obe nsl. besedi: ebehtnica ino ebehtnik imata svoj pravi i prvi rod v besedi: ebennaht, katera iz početka znači samo aequinoctium, torej bi se ebehtnik morda pravilneje vrstil k mesecem, kateri se imenuje po velikih naravnih prikaznih; č) nsl. mali traven, poleg nepravilnejše oblike: malo-traven Jambr. novi-Jez. martius; d) nsl. gregurščak (pravilneje: gregorščak) martius, sv. Gregorja mesec; e) strsl. lъžujekъ martius, iz glag.: lъgati (lügen), čas ležnjivega vremena, da bi torej to ime bolje služilo za „aprilis“ nego za „martius“, ali nikdar nej pozabiti, kar o tej stvari gosp. dr. Miklošič govori tekój v začetku svojega spisa.

Aprilis.

Nsl. a) mali traven (1466), Trub., Meg., ev.-tirn., Habd., stol.-prat., véliki traven novi-Jez., hrv. mali traven, srb. travanj aprilis, — strsl. travěň, trěvěň, traveně, traveně, hrv. traven, mlrus. traven, starorus. traveně, čšk. tráven majus, Moravljonom i Slovakom: junius. To ime kaže mesec, v katerem raste i zelení trava; b) nsl. ebahtnik Meg. aprilis; c) nsl. gjurgevščak (pravilno: ĵurĵevščak, jurijevščak) ev.-tirn. aprilis, sv. Jurija mesec; č) strsl. brězěň, brězeně, brězokě, brězozolě, aprilě aprilis, o čemer se je uže govorilo. (Dal. prih.)

Naznanilo družbe sv. Mohora.

Po željah, od več strani razodetih, podaljšuje se obrok pristopa v družbo sv. Mohora to leto še za 14 dni t. j. do 16. aprila t. l.; naj se torej podviza, kdor misli še za letos med Mohorjeve družnike stopiti. Kdor bi se pozneje oglasil, moral bi se za prihodnje leto odložiti.

V Celovcu konec marca.

Družbin tajnik.

Zabavno berilo.

Ženitnina.

Črtice iz življenja, poslovenil po hrvaščini J. Levičnik.

(Konec.)

Dobrih štirinajst dni potem stopi v mojo sobo človek, enak nočni prikazni. Gledam ga, in kmalu me ga bilo o svitem dnevu groza. Ako ne bi bil spregovoril, nikdar ga ne bi bil spoznal po obrazu, tako se je bil spremenil. Bil je Ljudevit.

„Gospod! je li še rešenje za-njo?“ — vpraša me kakor brez duše.

„Hvala Bogu, da ga ni — na tem lažnjivem svetu“, odgovorim mu z mrzlim ledenim glasom. „Kmalu se bo preselila na boljši dom, k roditeljem svojim, ki jo ne bodo sramotno zavrgli, tako kakor ste jo vi.“

„Tedad naj se me Bog usmili!“ zastoče v solzah Ljudevit. „Glejte! prišel sem neposredno od groba Julijinega. Predvčeranjem smo jo zakopali.“

„Imate tedaj vzroka dovolj, žalovati nad grobom dvojih src, ki ste jih s svojo neznačajnostjo pred časom umorili in pahnili v hladno krilo črne zemlje.“

„Peljite me k Milici!“ — prosi me Ljudevit presunljivo.

„Ne smem, ako jo poprej na vaš prihod polagoma ne pripravim. Pa kaj jej čem tudi povedati? Vedite, da ona še ne vé, da jo mislite za vselej zapustiti.“

„Nikdar! — nikdar več se ne bom ločil od nje.“

„Gospod! prekasno je“, mu rečem.

„Morebiti vendar še ni — Bog se me bo usmilil“, zavrne Ljudevit. „Prosim vas, pojdite hitro do nje, in povejte jej, da me je od nje odpeljal nek skriven vzrok, pri katerem je šlo za moje poštenje, pa da je zdaj vse vredjeno in poravnano. Povejte jej dalje, — povejte, kar vi za najbolje spoznate.“

Na to milo prošnjo se mi vkljub moje mržnje začne smiliti nesrečni Ljudevit. Zaukažem nasledljati najbrzejšega konja, in v urnem teku odjaham proti grajščini svoje sosede. Komaj stopim v sobo Miličino, že mi vsa od hrepenenja zavzeta bolnica nasprot zastoka: „Oh moj Bog! srce mi pravi, da se je Ljudevit vrnil. Raz obličje vaše vam berem veselo novico. Prosim, pripeljite mi ga urno, da ga še enkrat vidim.“ — Koj med durmi se vrnem, zajaham zopet čilega vranca ter oddrčim proti svojem domu, kjer me je Ljudevit že komaj čakal. Hitro zasedem družega konja, kakor tudi Ljudevit svojega, in skokoma jo vlijeva kar naravnost čez travnike proti sosedini grajščini. Al — prepozno! — Na prag Miličine sobe stopivšima nama na ušesa zadoni srce presunljivi jok vse grajske družine, ki se je bila v pobožni molitvi zbrala krog smrtne postelje od vseh družinčet neskončno ljubljene Milice. V sobo stopivša našla sva Milico mrtvo! Sladki smehljaj zibal se jej je kakor k slovesu na njenih bledih ustnicah; — oko njeno pa — ono je gledalo že cvetne livade srečnejše domovine, kakor je naša zemeljska solzna dolina.

Teta se za Ljudevita kar zmenila ni, kakor bi ga ne bilo; meni pa je djala: Ko ste odšli poprej iz sobe, poklicala me je Milica k sebi, in mi s sladkim, pa že pojemajočim glasom rekla: „Preljuba mi tetika! vidite, on me vendar le ljubi; saj je prišel zopet nazaj.“ — In ko je slišala klopotanje konjskih kopit na dvorišču, stisnila je obedve roki na prsi ter šepetala: „to je on!“ — pobesila je glavico in izdihnila življenje svoje. Radost jo je umorila, — radosti jej je počilo bolno srce. Lepo, — a grenko je umreti take radosti!“

„O pogrebu Miličinem molčim!“ — — —

„Kmalu za Milico šla je v grob tudi teta njena, stara moja soseda in prijateljica. Ljudevit je prodal ne dolgo potem svojo grajščino in zapustivši domovino šel je iskat po ptujem svetu hladila svojim srčnim ranam. Potrošivši tako kmalu svojo obilno očetovsko dedšino se ni vedel zdaj kam obrniti. Izneveril se je poslednjič rodu svojemu in veri očetovi ter stopil v turško vojsko. Ni dolgo, kar sem izvedel, da je umrl v neki bolnišnici na jutrovem za hudo kužno boleznijo. Tako je končal, akoravno po ljubezni toliko srečni Ljudevit življenje svoje, zapuščen od vseh, neobžalovan od nikogar, — kakor tudi za mano ne živa duša začivkala ne bo. Razun moje ranjce matere me ni nikoli nobena ženska rada imela; mislim pa, da ga ni človeka pod solncem, ki bi više cenil dar ljubezni ter bil srečnejši od mene, da bi mi bil le en žarček ljubezni obsijal temno pot življenja mojega. Al — mati narava ni mi podarila lepote telesne — s tem pa je podpisala osodo življenju mojemu.“

Tukaj je končal prijatelj moj povest svojo. Govoril sem mu na srce in tolažil ga, kar koli sem mogel, al vse — zastonj. Le majal je z glavo ter na vse moje

ne postavno, pa djanski *) — več ali manj oproščene cerkvenega duha, in sicer — kar je dobro pomniti — veliko bolj v katoliških kakor protestanških deželah. Na Angležkem na pr. imajo više šole tako tesen cerkven okvir, da bi se v njem več ne mogle vesti in gibati avstrijske in bavarske više šole; še celó španskim bi bil pretesen. Vendar pa iz angleških šol stopajo na dan jako razsvetljeni in spretni možje v vseh oddelkih djanskega življenja. Nesramna presiljava je, kar naši liberalci trdijo, da namreč iz klerikalnih šol vzhajajo le mračnjaki. To očitaneje popolnoma ovrže veliko število samih naših liberalcev, ki svoje svobodoljubje razglašajo po svetu; kajti ali niso tudi prav oni sami izučili se v več ali manj duhovskih šolah? Spominjajmo se le avstrijskih študentov 1848. leta! Vsi so prišli iz duhovskih, njih mnogo celó iz meniških šol, in vendar, kdo bo o njih rekel, da so bili mračnjaki? In tudi današnja mladina, ki je sedaj na tem, da stopi v djansko življenje, učila se je v šolah, po konkordatu uravnanih, in vendar je ravno nasprotje tega, kar se pita z zaničljivim priimkom „cerkvenih mračnjakov“. V viših naših šolah je oproščanje cerkvenega duha povsod djanski več ali manj dovršeno; borba v teh šolah je toraj le še formalna.

Vse drugače je pa to ozir ljudske šole. Te šole bodi si v katoliških ali protestanških deželah so še zmeraj v rokah cerkvene oblasti, **) manj v mestih, več na kmetih. O teh šolah bodi si v katoliških ali protestanških deželah se sploh toži, da ne zadostujejo niti svojemu namenu, niti sedanjega časa terjatvam, niti potrebam ljudstva in države, niti sploh človeškemu poklicu. To očitaneje sicer v prvi vrsti leti na cerkev, ker je ona skozi toliko let vodila šole; toda ono ne zadeva le cerkev, ampak tudi občine in državno vladno. Cerkev je glavna voditeljica šolam postala le zato, ker se skozi stoletja in stoletja nikdo drugi še nje ni zamenjal. Cerkev je bila, ki je ustanovila prve šole, veliko pozneje so sicer tudi vladarji, mesta in grajsčaki pričeli meniti se za šole, al udeleževali so se tega posla le s tem, da so z denarji podpirali cerkev in menihe, ki so učili v šolah.

Posvetne vlade so se do novjših časov s cerkvijo (?) ujemale v tem, da večina ljudstva ne potrebuje više omike, češ, da je lože vladati nevedna ljudstva, in da je celó sreča za ljudstvo, če nevedno ostane! Stoletij je bilo treba, predno smo prišli do spoznanja, da je tudi omika vsega ljudstva sploh državam trden steber. Le predolgo so mislile vlade, da je ljudstvo le čreda, ki ima delati in tovore nositi, in se pustiti striči, molsti in klati; le predolgo so mislile vlade, da je omika le predpravica pastirjev te črede. Preštevale so glave svojih podložnikov, kakor gospodar šteje repe v svojem hlevu; računile so, koliko dohodkov more državam donašati ta živi „fundus instructus“ ter zavidale kitajskemu cesarju, ki ima 300—400 milijonov takih človeških glav (repov) pod svojo oblastjo. Da v kratkem rečemo: vladam se še sanjalo ni, da bi države imele biti človeške mikalnice, katerim je namen, vse duševne in telesne zmožnosti svojih podložnikov izobraževati in blažiti in

tako jim pomagati do splošnega in osebnega blagostanja. Vladam je bil namen samo vladati, ne pa da bi njihovo vladanje bilo to, kar je imelo biti po božji volji in človeški pravici, to namreč, da bi si bile prizadevale, ljudstvo izobraževati in osrečevati. Šole so se ustanovljale in uravnale le za vladne namene, da so se v njih izobraževali le vladarji in njihovi služabniki. *) Drugo ljudstvo naj pa le veruje in uboga! To je bila mera ljudstvenega izobraževanja, ktero se mu je milostivo privoščilo, in še ta mera je bila tem manjša, čem večja je bila prevzetnost tistih, ki so se rodili iz prostega naroda, a vsem vprekam vkljub vendar povzdignili na višo stopinjo, na kateri so zaničevali svojo korenino, ki je za njimi ostala na nizki stopinji omike. V tem oziru so mnogo zagrešile ne le vlade, ampak grešili so tudi tako zvani viši stanovi, in to mnogo več, nego cerkev. Posvetne vlade namreč so podložnim celó mejile naravno pravico do omike; one so duri v više šole odpirale le plemenitim in premožnim, in to v prejšnjih časih skoro vse države, zlasti pa španjska, sardinska in ruska. Cerkev je v tem obziru bila veliko bolj liberalna, nego svetovne vlade; ona je bila prav demokratična; ona ni nikoli nikomur zapirala vrat v šole, tudi otrokom najnižih stanov ne, marveč je prav v teh stanovih iskala svoje podpore. V časih, ko je v vseh državah mogel višo službo doseči le on, ki je bil plemenitega rodu ali pa boljšarskega, bilo je v cerkvi moč, sinovom nizkega kmetiškega, da, celó pastirskega, rokodelskega in beraškega stanu dospeti do najviše službe. — Tožba zaradi slabih šol mora se toraj veliko bolj napeti zoper države, nego zoper cerkev. Če je cerkev zanemarjala šole, dá se to zagovarjati, češ, da za verske namene ravno ni treba visoke splošne omike; ona lahko reče: moja naloga ni, ljudstvo mikati za posvetno življenje; toda državam je prav to sveta dolžnost, in prav to zahteva tudi njihova lastna korist. In vendar države niso nobene svoje dolžnosti do današnje dne tako v nemar puščale, kakor to, ki je najblaža. Noben oddelek postav ni tako pomanjkljiv, površen, lahkomiseln, kakor ravno o šolah. Za vse, če je bilo tudi nepotrebno, nekoristno ali celó škodljivo, so imele novcev na milijone, za šole jih je zmiraj manjkalo, in še dan današnji so stroški za šole v primeri za druge oddelke skoro vsem državam na sramoto. Nobene druge vrste svojih služabnikov niso države tako malo čislale in tako ubogo plačevale, kakor ljudske učitelje. To očitaneje zadeva tako katoliške kakor protestanske države. Saj je še celó modri pruski kralj Friderik Veliki mislil, da so ljudske učilnice le preskrbovalnice vojakom, ki so do služili pri vojaščini.

Slovstvene stvari.

Die slavischen monatsnamen von Dr. Franz Ritter von Miklosich.

Spisal Fr. Levstik.

(Dalje.)

Majus.

Nsl. a) véliki traven (1466), Trub., ev.-tirn., Habd., stol. — prat. majus, — aprilis novi-Jez.; strsl. travěny, trěvny, travenť majus; b) nsl. cvěten Erben, cvětíčnjak Sacharov, rožocvět (nepravilno sestavljena beseda) Jambr. majus, hrv. cvitanj aprilis, majus, mlrus. cviteń aprilis, čšk. po Moravskem: květen, slovaški: květen, polj. kwiecień: cvetni mesec,

*) Tu se spominjamo, kar je neki viši šolski ogleda še 1866. leta djal: V ljudskih šolah mora nemški jezik učiti se že zato, da se dečkom, ki pridejo med vojake, na oslec pripnó ena, dve ali še celó tri zvezde!

*) In to vkljub najvišjemu cesarjevemu sklepu od 2. aprila 1822. leta in vis. ministerskemu ukazu od 16. jan. 1854. l. Vred.

**) Kolika je pa cerkvena oblast v primeri z vladno oblastjo, to smo skusili, ko je baron Bach gospodoval nad kranjsko deželo. Vide: gosp. dekan Grabrijan in učitelj Kapun v Vipavi! Vrh tega, kdo neki daje osnovo šolam? Kdo določa in daje šolske knjige? Ali morda cerkvena oblast? Kaj še, ona le izyršuje, kar jej vlada ukazuje. Velik greh je še celó bil, ko so preč. kranjski dekani 1866. leta si predrznili nasvetovati berilo, ki meri na razširjenje šolskih ukov ozir djanskega življenja. Še katekizma škojfe ne smejo brez vladinega privoljenja vpeljati v šole, tem manj družih knjig. Vred.

blütenmonat; c) nsl. sviben Šaf., sviban Jambr., serb. svibanj majus, serb. svibnъ junius, od: nsl. sviba, serb. sviba, siba, čšk. svid, svida, gorsrb., dolsrb. svid, polj. świdwa cornus. Moj dostavek: te besede jako zanimljiva prvotna oblika je v poljščini: świdw-a, od koder: nsl., serb. sviba (zobnik d se izpahne a ustnik: v premeni v drug ustnik: b), serb. siba (prvi ustnik i zobnik se izpahneti), čšk. svida, čšk., gorsrb., dolsrb. svid (zadnji ustnik odpade), — mogoča bi tudi bila oblika: sida, katere nej, kakor kaže; č) nsl. žoltopušnik Sacharov, majus. Moj dostavek: težko je reči, kaj ter od kod je to ime. Če se mlrus. žolten (gelber monat) imenuje „october“, nej čudo, ker tačas, pol'a i l'isy žoltov kraskov pokryty ša, Mikl. slav. monatsn. 6, a kako se „majus“ more imenovati žolt (gelb) i kaj znači: pušnik? Ali je to ime res kod po Slovenskem navadno? d) nsl. majnik Meg., hrv., mlrus., rus., čšk., polj., gorsrb. maj, dolsrb. majski (mjasec), novisn. mai (majus), vse iz latinščine i sicer neposrednje ali posrednje. Tuje v slovenščini je tudi: maj (maibaum), to je: umájeno (obéljeno) drevo, katero se o kresu postavi, a okolo Metlike znači maj nekak kol, na katerem je zgoraj povprčen les, za svarilo, da se tod ne sme ljudska živina pasti, i za tega delj se tudi govori: ta travnik je zamajan. Vsemu temu je primeriti: majnik (echo) letí. Moj dostavek: Laščan za besedo maj (maibaum) govori: mlaj, kar mu ne znači samo maibaum, nego mlaji se imenujo tudi tiste neobeljene, največ leskove šibe, katere je treba na štirih óglih prostora v zemljo vteknoti, kader se koza bíje (pastirska igra); niti gorenjski, Dolenjem neznani glagol: omajiti abschälen nej tudi po gosp. dr. Miklošiči slovanske korenine, kajti švicarski je: mai en, einen baum abschälen, Stalder 2, 193. — Laščan maslo, katero se naredi majnika meseca ter je bajè posebno dobro i zdravilno, imenuje majno maslo, kar tudi nahajamo v nemščini: mayscher butter Ortolph, arzneibuch 1488. pri Schmell. 2, 535. Beseda majnik (echo) utegne biti isto, kar malik (echo), kajti na Gorenjskem se sliši tudi: malik letí, Mikl. lex. 361, i torej majnik morda stoji nam. malnik, primeri nsl. majdež (po Dolenjskem), madež Meg., o. Mark., serb. madež Mik., mladež Vuk, muttermal, mackel, kar se primerja istej besedi, katerej malik, namreč: strvisn. mahal, mál, sredvisn. mál, got. mēl, ags. mael zeichen itd. Vprašaniju, od kod je prišel d v besedo mladež itd., nej lahko odgovoriti, vendar bi se morda sodilo, da za tega radi, ker je bila uže starovisokonemška beseda mahal stopila na mesto druge, starejše besede: madal concio, foedus, Benecke — Müller 2., 19., 21. ter se ž njo pomesila, da je torej utegnola biti doba, v katerej morda oboje: „mahal“ i „madal“ značilo je poleg: foedus tudi: signum. Če je tako, to stoji serb. mládež po slovanskem zakonu nam. madlež, maldež, nam. katere oblike Slovencu rabi: madež, po izpahnenim soglasniku l, a majdež (kakor tudi: majnik) po vtaknenem soglasniku j, kajti nej težko dokazati, da slovenščina v tujih besedah: a) soglasnik l časi popolnem izpehúje, b) da soglasnik j v tuje besede ali a) samo vtiče ter ž njim ne nadomešča nobenega izpahnenega, β) da ž njim nadomešča poprejšnji l ali r. (Dal. prih.)

Podučne stvari.

To ni, da bi moralo biti.

Izmišljena dogodba, ki bi pa prav bilo, da bi resnična bila.

Peter Varovavec, iz Varčnega domá, se nekega dne s svojim bratranec spreha po dunajskih ulicah, kar

mu bratranec s prstom pokaže mimogredočega gospoda rekoč: „Peter, glej no, to je naš finančni minister.“

Peter si tega ne dá dvakrat reči, ampak v tem hipu zavpije: „Gospod minister, par besedi bi rad govoril z Vami, ne zamerite gospod, nekaj bi Vam rad povedal. Bral sem v časnikih, da imate denarjev čedalje manj, a dolgov čedalje več. To je meni globoko seglo v srce. A tudi meni se je prav tako godilo. Imel sem že toliko dolgov, da noben žebelj v strehi več ni bil moj, — in ne da bi se bili zmanjševali, temuč še rastli so mi. Kako je s to rečjo, to že sami dobro veste, kaj ne, gospod minister? Zamaši se ena luknja, a deset jih zazijá. Moji sosede so že na glas govorili, da kmalu zvrnem, ali, kakor so rekli, da pridem na boben. Vam, gospod minister, se menda tudi nič bolje ne godi! Ne, ne, sem djál sam pri sebi, tega pa vendar ne; te sramote ne doživi Varovavčeva hiša, dokler ima Peter kaj govoriti. — S tem, da sem je to rekel, pa se vé da še ni bilo nič boljše. Al na to si natlačim lulo (pipo) ter grem sest pod veliki oreh na vrtu — tu namreč je bila moja premišljevalnica. Peter! — tako sam sebe nagovorim — kaj ti je početi? Kje boš jemal, a ne kradel? Dobro preudari, zdaj ti gré za dobro ime in za vse. Na boben nikakor ne sme tvoje lepo posestvo! — To je ena. — Zato ne smeš storiti nobenega novega dolgá! — To je druga. — Stare dolgove poplačaj drugega za drugim! — To je tretja. — Al ta številka ima strašno velik zapenec. Morda je prav taka pri Vas, gospod minister? Kaj ne, kdor hoče plačati dolg, ta mora imeti denar, tega pa Bog ne vsiplje skozi dimnik. — „Toda iz zemlje ti ga dá rasti“ — tako mi nekdo v tem hipu zašepetá na uho. Ker nikogar ni bilo pri meni, moral je biti moj angelj varh. — Res je tako — rečem tudi jaz; — vsako leto precej denarja izraste iz zemlje, eno leto več, eno leto manj. To-le je neusahljiv vir, če se prav gospodari ž njim. Gospodari? — Prav to je pravo toporišče. Dobro gospodariti in s prigospodarjenim denarjem varčno ravnati — to je pravi pomoček, če hočeš izlesti iz dolgov, Peter. Čem dalje sem premišljal to misel, tem verjetnejša se mi je zdela. Jel sem računati tako-le: Zemljišče mi donaša lep pridelek; ta pa ni, da bi se moral vsako leto pograti, da ga konec leta ne bi nič ostalo, ali celó, da bi mi ga zmanjkalo. Ne, ne, Peter, tako ne smé dalje iti, nikakor ne, dokler se pišem za Varovavca. — Zdaj še le zapazim, da mi je o tem premišljanji lula ugasnila. Hočem jo zopet zapaliti, kar se spomnim, kje sem se bil ustavil v svojem premišljevanji. — „To ni, da bi moralo biti!“ Res je, prav tu sem obstal. — Toda ali to mora biti, da si zdaj zopet zapališ lulo? In sploh ali je treba, da tobak pušiš? — Ne, ne Peter, tega ni treba, treba pa je, da si varčen in da plačaš dolgove. Od tega hipa, gospod minister, nisem več pušil, in če me hočete obiskati na mojem domu na Varčnem, pokažem Vam prav isto lulo, ki je taka, kakoršna je takrat bila, isti tobak je še v njej. Nepotrebni tobak mi je pokazal še marsiktero drugo nepotrebno reč prav po starem a resničnem pregovoru: Kdor išče, ta najde. Naposled, ko preračunim, koliko denarja so mi na leto vzele vse te nepotrebne reči, s prstmi počim rekoč: Peter, zdaj pa veš, kje jemati, a vendar ne krasti. Lahko si sami mislite, gospod, kako veselega srca sem vstal ter zapustil premišljevalnico. Gredoč po dvorišču v hišo in v hiši sami sem videl marsikaj, ki mi je nasproti klicalo: „mene tudi ni treba.“ — Na to se obrnem do svoje družine rekoč: „Od danes naprej bomo vsi na drugo piščalko piskali. Če resno ne pričnemo varčni biti, danes leto nam soba ne bode premajhna, ampak naša več ne bode. Odslej veljá moji hiši to-le gêslo: Kar mora biti, to mora biti;

ni siljen nihče učiti se drugega tu nemškega, tam laškega jezika.

To so glavna načela, ki jih postavlja osnovna postava za narodne pravice.

Razum nam veli, da so ona dobra sama na sebi, tem bolj, ker izvirajo iz druge dôle, ter so spočeta v duhu leta 1848. Toda osnovna postava se mora še le izvršiti, mora stopiti v življenje, in vse zdanje in prihodnje postave, ki se izdado s privolitvijo državne ali deželni zborov, vse naredbe, ki jih izdada izvršilna državna oblast, morajo biti osnovane in izpeljane v duhu, po načelih iste osnovne postave. Ali „leges vigilantibus scriptae“ (kdor postavu zaspi, sam je kriv)! Da tako v resnici bode, da se ne vkrade in pritepe napačna, krivična, osnovnim postavam nasprotna pratika, morajo čuti in paziti neprestano in nevtudno državni poslanci, deželni zbori in odbori, okrajna in občinska zastopstva in posamezni ljudje, kjer in kolikor se ktereга tiče. Da se občne pravice razznanijo, in pota, po katerih se one dosejajo in krivice odbijajo, po vsem narodu razvedó, delo je zlasti, delo krasno in zaslužno slovenskih časnikov, kateri naj, zapustivši visoko politiko, narod učé, dramijo in spodbujajo, in pa v njem mir in spravo, zložnost in edinost čez vse drugo gojé, kajti malo nas je, Latinec pa pravi, da „discordia res maxumae dilabuntur.“ Če bi zdaj roke križem držali, dokler bodo naši nasprotniki delali, če bi mirno dali razvadam in napakam vkořeniti se, imeli bi škodo gotovo, — ali te škode ne bi bil kriv §. 19. M. L.

Slovstvene stvari.

Die slavischen monatsnamen von Dr. Franz Ritter von Miklosich.

Spisal Fr. Levstik.

Majus.

(Dalje.)

Kar se dostaja a): nsl. špogati, strvisn., sredvisn. spulge brauche, pflege, enako tudi nsl. bogati more izvirati iz nem. folgen; — dalje nsl. aštrželj o. Mark., poleg: avštrželj m. (v Laščah) hosenträger iz bavrnem.: halster, halstern hosenträger, Schmell. 2, 184; nsl. (po Dolenjskem): jért, jérat (nam. jér-rot) nussähher, iz kočevskonem. gerholtr nussähher, Elze 51; nsl. vátel, vátal m. elle iz sredvisn. wald-elle, ein längenmass: „ein rechte daicze mail kuniges masse die schol vir ecker lenge haben, vnd iede ecker lenge sol haben czweliff gewende, das sint acht vnd vierzig gewende, vnd iedes gewende sol haben dreissig messruten, so schol iede ruten behalten fvnffczehen waldelen ader rechte holczelen, das ist ein rechte daicze maile kuniges masse“, Benecke-Müller 2, 170; — iz nem. gartrose imamo nsl. gártroža, gáltroža, po Dolenjskem: gátroža; nsl. beseda: močeróv, močeról (Dalm.), poleg: močerad, čomorad (Mikl. lex. 381) molch, uže po svojih tako raznih oblikah glasno priča, da nej slovanskega plemena, ter njé prava oblika menda je: močeróv, močeróva, kakor se govori po Dolenjskem, a vse druge so pokvarjene. Ta beseda spada meju najčudnejše jezikoslovne popake, kajti najbrže je postala iz strvisn. moltwurm, poleg: mol, sredvisn. mol, molle, novisn. molchwurm, poleg: molch, salamander, eidechse, Graff 2, 719, Diefb. gloss. 2, 28, Benecke-Müller 2, 27, da je torej nepreložen ostal prvi, Slovencu menda nerazumni del besede: mol, molt, a drugi del: wurm se je poslovenil, i tako se je porodilo: molčrv (moltčrv), mo-

črv, močròv, močeróv. Da se enako raztézajo besede, celó po polnem domače, imamo izglede: na Gorenjskem pod Šmarno goro sem slišal: čerésu (čeréslo) nam. črēslo gārberlohe, i Notranjci so iz priimka Premrl naredili: Premrù, Premròv, v rodilniku: Premróva; kar se dostaja b) i sicer a): nsl. ajžer, poleg: aržer, aržet (kakor nsl. vajet leitseil iz bavrnem. weiler, waje leitseil, Schmell. 4, 54, nsl. žágrad m. sakristei iz nem. sagerer, sagrer sakristei Schmell. 3, 208) iz bavrnem. aser sack, Schmell. 1, 116; nsl. korajža iz romanskega: vlaš. coraggio, špan. corage, franc. courage herzhafteit, Diez etym. wörterb. 1, 139; strsl., srb. kajsiya aprikose iz: κασία Mikl. lex. 279; β) nsl. (v Laščah): ájmožna poleg drugod navadne oblike: álmožna, iz nem. almosen; nsl. fájmošter iz nem. pfarrmeister; strsl. šejk nam. i poleg: šelk sericum, Mikl. lex. 1132. — Vrnimo se zopet k spisu gosp. dr. Miklošiča: e) nsl. risalček (bolje risalščak, rusalsčak) pfingstmonat, novi-Jez, nsl. risale, strsl. rusaliya pfingsten, kar je po gosp. dr. Miklošiči iz gršk. ῥοσάλια, a to iz lat. rosalia, i to nam. tudi navadne oblike rosaria: pascha rosata, rosenostern; f) nsl. filipovščak ev.-tirn., Jambr. majus, sv. Filipa (i Jakoba) mesec; g) strsl. lét n majus (?).

(Dalje prihodnjič.)

Slovansko slovstvo.

* Sravnjivajući zemljepis za više razrede srednjih učionah. Napisao Franjo Bradaška, profesor na velikoj gimnaziji u Zagrebu 1867.

Na blizo 32 polah nam predstavlja ta knjiga vès svet, kolikor mogoče na kratko, a vendar tako obširno, da čitatelj ne pogreša ničesa, kar mu treba, da more reči: zdaj poznam svet. Voditelj učenemu našemu pisatelju, ktereга ponosno svojega rojaka zovemo, bil je posebno obćecenjeni W. Pützov „primirjajoči zemljepis“; al mnogo bilo je treba predelati, da je knjiga pravična vsaki zemlji, to je, da preobširno ne popisuje ene, a ne krči druge zemlje. Nemec Pütz vso važnost poklada v Nemčijo, velikansko Rusijo pa površno popisuje. Slovanska knjiga ne sme se krivičiti enostranosti.

Začenja se knjiga z matematičnim zemljepisom ter popisuje pred vsem nebeška telesa (solnce, mesec itd.), podobo zemlje, njeno sukanje, letne dôle itd. Drugi del je prirodni zemljepis (popis vodá, suhe zemlje, zraka, pridelkov prirodne (natorne). Posebno zanimiv je 3. del: narodo- i zemljėslovje, ki obsega plemena človeška, ki živijo na svetu, njihove jezike, vere, stopinjo obrazovanosti, državno uredjenje. Vse to v obće. Potem prestopi v popis starega sveta (Azije, Afrike, Evrope) in popis novega (Amerike in Avstralije). Tu nahaja čitatelj o vsakem delu sveta o vseh državah in deželah vse, kar omikanega človeka zanima in mu je treba vedeti. Tako na pr. se pričinja Avstrije popis s položajem njenim, granicami in veličino, z gorami in rekami in prestopi potem na popis raznorodnosti in raznojezičnosti njene, v kterih jo presega sama Rusija. Po Czoernigu živi v Avstrii 15 različnih narodov! vendar je eden tako poglavit in močen, da so vsi drugi memo njega neznatni, a ta glavni narod je narod slovanski. Nemci, šireči se od zapada proti izhodu, in Magjari, ki so predrlj z druge strani med Slovane, razcepili so jih na dvoje, in tako razcepljeni so ostali Slovani po številu dosihmal najjači narod v Avstrii, gospodovani po nemškem (evropejskem) in magjarskem (neevropejskem) narodu. Slovanov vseh v Avstrii je 16 milijonov in pol (Čehov, Moravanov in Slovakov 6⁸/₁₀ milijonov, Poljakov 2 milijona in 300.000,

Pridobili smo si „Vodnikov rokopis“ ter ga na javni dražbi 3. marca Wagner-jeve zavarščine kupili za 30 gold. Odsek za izdavanje knjig, pooblaščen v 9. odborovi seji, ga je izročil g. Fr. Levstiku, da ga pripravi za natis, kakor se je odsek dogovoril z njim. Gosp. Levstik je prevzel to delo in do srede meseca aprila obljubil dovršiti svoj posel. Za trud mu je odsek odločil 100 gold. povračila. Naj slavni odbor izreče, v koliko iztisih naj se tiska? (Odbor sklone, da se tiska v 2500 iztisih.)

Ozir tega rokopisa je pa odboru 2. marca t. l., to je, dan pred javno dražbo, došlo pismo, v katerem g. Mih. Kastelec trdi, da je ta rokopis bil njegova last in da je Wagner-ju prodal le pravico, izdajati ga, a pridržal si last do rokopisa. Odsek za izdavanje knjig je pretresaval ta dopis ter preudarivši, da Matici ni namen, nabirati starinskih rokopisov, nasvetuje: Da si tudi je g. Kastelec s tem, da je Matica rokopis kupila na javni dražbi, zgubil pravico do njegove lasti, če jo je tudi imel, naj vendar slavni odbor sklone, da se imenovani rokopis po dovršenem natisku izroči Mih. Kastelcu, ako s pismi, katerih omenja v svojem dopisu, odseku dokaže, da Wagner-ju ni prodal lasti, in da obljubi rokopis izročiti c. k. licealni knjižnici, da ga ona hrani. (Odbor sklone: naj se odsek za izdavanje knjig prepriča v Kastelčevih pravicah do rokopisa in poroča v prihodnji odborovi seji.)

Kakor je bilo slavnemu odboru že v 7. seji naznájeno, bil je imenovani Wagner Matici za prodane knjige dolžan 74 gld. 68 kr. — Stroški za napeto tožbo nam sicer še niso znani, vendar bi utegnili znašati toliko, da je ta dolg narastel do 100 gld. Če pomislimo, da bi bili Vodnikov rokopis gnali tudi čez 100 gld., ako bi nam ga bil kdo dražil, lahko rečemo, da sta predsednik in tajnik Matico rešila poškodovanja s tem, da sta o pravem času zarubila, kar je bilo še zateti. — Vrh imenovanega rokopisa je pa Matica, da je pravde konec, kupila tudi vse druge zarubljene knjige, ktere bi bile imele ostati, ker ni bilo kupca; te so jej tako rekoč na površek. Naj slavni odbor danes odobri to ravnanje in določi, kaj se ima zgoditi s temi kupljenimi nemškimi in slovenskimi knjigami? (Odbor odobri to ravnanje ter izreče, naj se knjige, ki niso za Maticino knjižnico, skušajo pod roko prodati.)

„Srbsko-hrvaško-slovensko slovnico“ je odsek za izdavanje knjig izročil g. profesorju Žepiču.

„Olikanega Slovenca“, ktere ga po odsekovem naročilu spisuje g. Iv. Vesel, kmalu pričakujemo. Da ne bode treba čakati XI. odborove seje, naj slavni odbor kar danes voli pregledovalce za ta rokopis ter pooblasti odsek za izdavanje knjig, da končno razsodi poročalno sodbo, ter da določi pisatelju plačilo, knjigi pa število natisov. — (Odbor izvoli za presojevalce: gg. dr. Iv. Zlat. Pogačarja, Dav. Trstenjaka in M. Cigaleta — vse drugo določiti prepusti odseku za izdavanje knjig in predsedništvu.)

Odsek za izdavanje knjig je slovenskemu Atlantu odmeril 15 palcev dolžine in 12 palcev višine prav po Meyerjevem nemškem atlantu, ki je izišel v Hildburghausen-u. Na to se je tajnik po odsekovem naročilu z dotičnimi vprašanji obrnil v Hildburghausen do bibliografičnega ustava, v Goto do Justus Perthes-a, ki je izdal Stieler-jev in v Olomuc do Hölzel-a, ki je izdal Kozen-ov atlant, in sicer do Hölzel-a s pristavkom, da bi Matica zaslužek najrajši naklonila domačim umetnikom. Došli so odgovori jako različni: Justus Perthes piše, da tega dela ne more prevzeti zaradi mnogih drugih del te vrste. — Hölzel odsvetuje izdajo slovenskega atlanta, češ, da bi (z 40 zemljevidi) v 1000 iztisih stal 30.000 gold. — Iz Hildburghausen-a pa se nam

1. odgovarja, da bi Matico en zemljevid v 1000 iztisih stal:

- a) za kamnarez z risanjem vred . . . 250 tolarjev
- b) za natiskovanje 30 „
- skupaj toraj . . . 280 tolarjev

v srebru;

vrezan v baker 375 tol., v jeklo pa 500 tolarjev, vrh tega pa še natiskovanje 30 tolarjev;

2. pa nasvetuje, naj se Matica prav na tanko ravná po Meyer-jevem atlantu tako, da bode treba le slovenska imena vrezati v kamen in jih tiskati namesti nemških, češ, da po tem poti bi se stroški znižali na desetinko.

Odsek za izdavanje knjig toraj predlaga: naj se Matica poprime poslednjega nasveta; slavni odbor pa naj odsek pooblasti:

- a) da se g. Cigale naprosi, da bi on, kakor se je bil že enkrat prijazno ponudil, prevzel poslovenjenje imen za atlant;
- b) da končno in veljavno sklone pogodbo z Hildburghausenskim bibl. ustavom. (Odbor potrди oba odsekova nasveta.)

Po tem je poročal gosp. blagajnik dr. Zupanec, da ima Matica sedaj premoženja čez 30.000 gold. in da se za to leto porabiti sme 3118 gold.

(Konec prihodnjič.)

Slovstvene stvari.

Die slavischen monatsnamen von Dr. Franz Ritter von Miklosich.

Spisal Fr. Levstik.

(Dalje.)

Junius.

Nsl. a) bobov cvět (1466) junius, prim. bask. baguilla bohnenmonat; b) nsl. klasen ev.-tirn., Jambr. junius, ährenmonat; c) nsl. lipan Jambr., srb. lipanj junius, mlrus. lypec, lypeň, srb. lipštak, lit. lėpinis menų, let. lėpu mėnesis julius, od lipe, katera cvete konci junija i začetku julija meseca; č) nsl. prašnik Meg. brachmonat, junius, od besede: praha, iz nem. brache; d) nsl. mlěčen Jambr. junius, ker ta mesec krave najbolje molzó; e) nsl. krěsник, kriesnik Meg. Gutm., krsnik po Gorenjskem, kakor svedoči gosp. M. Valjavec, junius; f) nsl. rožnik kol., rožnjak Sacharov, rožen cvět Meg., Trub., rožni cvět stol.-prat., Gutm., čšk. rúžen, dolsrb. rožovy (mjasec) junius, nsl. rožocvět (nepravilno sestavljena beseda) Jambr., gorsrb. rožove majus; g) nsl. ivanjšček ogrslov., ivanščak ev.-tirn., Jambr., ivanček novi-Jez. (pravilno: ivanščak, ivanjščak) junius; h) moj dostavek: Vodnik ima v „pesmih za poskušino“ (1806): ržencvet (ržen cvět) a v rokopisnej zapuščini: ržencvet (ržen cvět) junius, primeri temu pri Murku: ržen cvět julius, rogenblüte, kar ustreza ags. rugern augustus, Mikl. slav. monatsn. 7; i) strsl. izokъ junius, die heuschreckenzeit, strsl. izokъ cicada.

Moji dostavki. I) O krěsniku.

Laščan ta mesec tudi imenuje: krsnik, uprav: kъrsnik, i sicer zato, ker ě (strsl. ѣ) v novejšini pada ter se spreminja v ѣ: 1) vselej, kader ima na sebi ostri náglas ('): nsl. bēs (bъs): bēs te lopi! (nekaka kletev po Dolenjskem i Notranjskem), strsl. bēsъ daemon; nsl. dēd (dъd), strsl. dēdъ avus; nsl. sveti Janez glavosěk (glavosъk) 29. dan avgusta meseca, iz glagola: sěk—; nsl. člēn (člъn), strsl. člēnъ articulus; v nsl. nedoločnikih (okrog Lašče): vѣrt (vъrt) strsl. vrěti fervere, nsl. pēlt (pъlt) *)

*) V besedah: člъn, pъlt se l ne spreminja v so-glasnik v, nego ostaja l.

Pis.

strsl. plēti (plēva) eruncare, nsl. smēt (smēt) strsl. smēti, smēti audere, kder je to važno, da v besedi: čl̃n articulus, glasnik ̃ ne stopa pred soglasnik l, nego, kakor tudi v besedah: b̃s, d̃d, sm̃t, ostaja na tistem mestu, kder je bil strsl. ě, menda zato, ker čl̃n se ne bi dalo izgovoriti drugače nego: č̃vn, č̃un, kar besedo tako spremeni, da bi je ne bilo več poznati, — enako i menda tudi zato je: novsl. kl̃n (kl̃n) strsl. kliñ cuneus, nsl. br̃n (br̃n) m. poleg: br̃nije coll. n. wachholder, poslednje menda zopet zato, ka beseda: br̃n se tudi ne bi dala drugače izrekat, nego raztēgneno: b̃ren, to je: b̃r̃n (ā je nekakov kratek glas, časi z ostrim náglasom, stoječ meju a ter meju e), kakor izrékamo: st̃ren, to je: st̃r̃n za strsl. besedo: str̃n f. stipula; povsod drugod iz strsl. ě porojeni glasnik ̃ stopa vselej pred r ino l: ṽrt fervere, p̃lt*) eruncare.

(Dalje prihodnjič.)

Voša.

(Beseda za Wolfov slovensko-nemški slovník, katerega Slovenci že tako željno pričakujemo.)

Kraj hrvatsko-štajarske meje poznamo besedo: vóša, v pomenu „vedro“, „sodček.“ Tudi Belostenec ima (str. 575): „vofa = vóša, carrata, Weinfass, manganium, mangania, hölzernes Weinfass, cupa, Tonne, ebria, grosses Weinfass“ itd.

Jeli je beseda ta naša?

V staroškandinavščini nahajamo besedo „ausa“ v pomenu „Schöpfemer“, in glagol „ausa“, schöpfen, besprengen, schütten, in sicer v „Haidharvigasaga“ I. 23—25. „árar at midhli edha auso thoftu ok thilju“ in v „frithiofsaga“ cap. 6. 6. „tha auso their upp skipit.“

Kako je iz staroškandinavščine prišla do Hrvatov in Slovencev?

Jaz mislim, da je ta beseda obče blago indoevropsčine, kakor na priliko druge staroškandinavske besede gata = Räthsel, slov. gatati; gerdhi, Zaun, Mauer, slov. grad; goin, kača, srb. guja; krâka, krâhe, slov. krokar, kot, geringes Bauernhaus, slov. kotja — kočá; lami, Bruch, slov. lom; likja, vergleichen, slov. priličiti, prilika; maur, ameise, slov. methat. mravlja; naut, Rind, slov. nutnjak, bik (Jarnik); ol, Bier slov. ol; romr, Stimme, Geräusch, rezijanski: romonit = govoriti; saurr, Schmutz, slov. sura; stod, Pferdeheerde, slov. stado; valdi, Herrscher, slov. vlad; varr, vör, vorsichtig, slov. varen itd.

Davorin Trstenjak.

Kratkočasne in podučne drobtinice.

* Modri Salomo v Parizu. Zavoljo rabsodbe nekega mirivnega sodnika je v Parizu veliko smeha. Prepovedano je namreč, da nihče ne smé kónj peljati v reko Seine (Zen) kopat. Priče so trdile, da so tožnika videli, ko je konje peljal iz imenovane reke. In sodnik je vendar sodil, da zatoženec je nedolžen. Kako to? — zato, ker ga nihče ni videl konj v reko peljati — postava pa odločno pravi, da je le prepovedano konje v reko peljati. — Jeli modrost ali — zvi-jača? Bodi si karkoli, — sodnik je tako sodil in sodnik — se nikoli ne moti! Saj ima zmiraj §§. na ponudbo.

* Roké poljubovati je tako stara navada, kakor je stara povestnica človeštva; že modri Salomon je rekel: „Priliznjenci ne nehajo rok poljubovati.“ Pri

*) Strsl. besedi: ṽrt̃ hortus, pl̃t̃ f. caro izgovarjamo: ṽrt, p̃vt.

Pis.

Rimcih je bilo poljubovanje rok občno razširjeno, tako da se temu običaju še vojništvo ni zoperstavljalo. Z rimskim vesoljnim gospodstvom je prišla ta navada pod Julijem Cezarjem najpopred do Galije (sedanje Francozke), odtod se je pozneje čez ostale evropske dežele razširila. Ta običaj je dosegel dandanašnji največo razširjenost na Ruskem, kjer si tudi močje podane pravice v vzajemni pozdrav poljubujejo.

* Navada poldnevnega obeda (kosila) je bila starodavnim narodom neznana. Rimljani so imeli glavni vsakdanji obed zvečer (coena), zato so pa tudi največo sobo „coenaculum“ imenovali. Obéd postal je sčasoma iz zajtrka. Še za Ludovika XIV. (v 17. stoletji) so po celi srednji Evropi ob 11. uri dopoldne obedovali. Še začetkom minulega stoletja se je obed na poldan preložil, pa že v prvi dōbi francoske revolucije je obed na eno popoldne preskočil. Od te dōbe so viši izobraženejši krogi obed čedalje bolj odlagali, tako da zdaj gospōda v Parizu pred 6. in na Angleškem pred 9. uro zvečer ne obeduje.

* Pobožni običaj poldnevnega zvonjenja je že 1856. leta doživel 400letni spomin svojega obstanka. Ko je namreč sultan Mohamed II. proti srb-skemu Belemu gradu drvil in ko se je krščanska vojska na brambo križa in domovine pod Ivanom Hunyady-om in slavnim sobojevalcem njegovim redovnikom Ivanom Kapistranom, na dolnji Donavi zbiral, ukazal je papež Calixt III., naj se po vsem krščanstvu opoldne zvoní in naj se ljudje na to znamenje v pobožni molitvi za zmago krščanske vojske k Bogu obrnejo. V krvavi bitki, ki je bila kmalu potem 20. julija 1456, je bila turška vojska čisto potolčena. Sporočilo te zmage je dobil sv. oče 6. avgusta ter je ukazal, naj se v spomin radostne te novice ta dan praznik spremenjenja Gospodovega praznuje.

Po českem Mihajlov Šimonović.

Dopisi.

Iz Pešta 14. apr. T. — Na svojem potovanji prišedši v Pešt našel sem tū veliko zadovoljnost, ker Magjarom dozda vse po volji gré; tudi naj nihče ne misli, da jim novcev manjka; naredili so pri svojem „Ausgleichsverfahren“ prav dobro kupčijo. Vendar tudi nisem prezrl skrbí zaradi tega, kako se bode izmotalo še to, da dobijo svojo lastno armado. Beust, ki je Magjarom oni kruh rezal, katerega so tako veseli, jim bode tudi zaradi armade dovolil vse, kar koli je le mogoče do tiste meje, da se saj na videz ohrani jednotna armada. Le to dela nekterim bolj previdnim kolovodjem sive lase, da je Perczel narod tako razdražil, da — kakor je krvava bitka v Felegyhaci kazala — bode „lastna ogerska armada“ tista točka, na kateri se utegne dvalizem skrhati. Iz vsega je to očitno, da reči na Ogerskem tako stojé, da je še le začetek tega, kar nekteri konec imenujejo. Ako Košut, ki je še zmiraj malik prostemu narodu, prelazi kadaj mejo ogersko, kmalu bo Perczel-na v tisto jamo pokopal, katero Perczel zdaj Košutu koplje. Doživeli bomo še čudne reči! — Za slovesno obhajanje rojstva cesarskega novorojenčka se delajo velike priprave. — Po vsem potovanji sem videl ozimino na polji prav lepo; tako, da se sme upati dobra letina. — Iz vojaške Granice se sliši žalostna pa gotova novica, da je poslednja dva meseca okoli 10.000 ovác zavoljo pomanjkanja klaje pocepalo.

Iz Savinske doline 15. apr. —n—. — Lepa Vam hvala, predrage „Novice“, da tako srčno povzdiguje svoj glas za to, da se odvrne grozna nesreča od revnega kmeta, ki jo mu žuga novi davek na premoženje, kakor ga namerava novi minister. S tem predlogom je

Znanstvene stvari.

Sporočilo

o X. odborovi seji slovenske Matice

v Ljubljani 16. aprila.

(Konec.)

Poročilo o Žepičevi „latinski čitanki“ in o P. Ladislavovi „latinski slovnici“, kateri so pregledali gg. Macun, Šolar in Vavrū, je imel prof. Šolar, kateri gledé na to, da je želeti v vseh delih dovršene slovnice, in da se razstavki po tem ne vjemajo, v imenu pregledovalcev nasvetuje, da se slovnica sè Žepičevo čitanko ali vadbno knjigo pošlje P. Ladislavu, da jo po danih naznanilih popravi, vredi in dovrši; na to naj se pošlje ves rokopis tudi g. Žepiču, da tudi ta dovrši svojo vadbno knjigo, in oboje naj se pridobi ter spravi na svetlo. Vstreglo se bode s tem mladeži, slovenskemu narodu in celó učenjakom. — Na to se prične razgovor, ki so ga imeli gospodje dr. Costa, Trstenjak, Šolar, Marn in Jeran. Dr. Costa meni, da zdaj ni primeren čas za šolske knjige, da pa je treba na pisatelje vendar ozir imeti; Trstenjak kaže, da je že prej v Matici bilo sklenjeno, da daje na svetlo tudi šolske knjige, s kterimi se vtrjuje imenstvo, pospešuje slovstvo, in prof. Šolar, da slovnica ni le za šolo, in da ne dobimo vselej tako marljivega dela, in naposled sprejme odbor nasvete, da se omenjeno delo pošlje še v dovršenje gg. Ladislavu in Žepiču, da se rokopis proti primernemu plačilu za Matico pridobi, in o svojem času slovnica tudi izdá. Gosp. Jeran želi bolj slovenskega imenstva, da se jezik ovaruje tako preveč tujstva, prof. Šolar pa, da se pridrží navadna terminologija.

O „naučnem slovníku“ bere g. tajnik najprej, kar je proti nasvetu pisal g. L. Svetec, prof. Erjavec in g. Cigale; na to ovrže poročevalec g. dr. Costa vgovore, češ, da se zdaj le o tem govori, ali se predloži ta nasvet občenemu zboru ali ne. Gosp. Trstenjak spoznava, da bi bilo koristno tako delo, toda je še pre zgodaj, nimamo dokaj dušnih moči, olikani si pomagajo z naučnimi slovníki v družih jezikih, še česki v posebnem založništvu le počasi napreduje itd. Dr. Vončina in dr. Bleiweis povdarjata, da zdaj ni vprašanje, ali ga damo na svetlo ali ne, temuč le, ali denemo to reč na dnevni red občnega zbora, zlasti ker je tako važna, da si je odbor sam določiti ne upa, in ko dr. Costa še pojasni, da so naše okoliščine drugačne od českých, da se bodo priprave pričele in delanje samo še le čez leta pozneje, da se po takem delu bodo zbudile in pridobile moči, ki doslej še spijo, sprejame odbor vse štiri točke omenjenega nasveta, ki ga je bil storil odsek za izdavanje knjig zastran „naučnega slovníka.“

Pri posvetovanji o spremembi Matičinih pravil pové dr. Vončina, iz katerih vzrokov popusti svoj nasvet o pristavku, da „se ogiba Matica sploh vse take delavnosti, ktera bi utegnila kaliti resnice katoliške vere.“ Razun teh, ki so v sporočilu, ki ga je odsek za spremembo pravil pridjal načrtu novih pravil, se spoziva tudi na to, da nastopa boljši čas, da gré puhli pseudoliberalizem ob veljavo, da sme zaupati Matičinemu odboru, in ker se je izpustil iz novih pravil tudi pristavek: „brez vse politične delavnosti!“

Pri §. 2. razodene g. Trstenjak, da se mu dozdeva premalo in da bi ne bil napak pristavek „kdor je neoporečen“; — prof. Šolar se vjema z njim, da-si želi drugega izraza, dr. Costa in dr. Zupanec pa razkažeta, da je tu težko določiti prej imenovani izraz, da se v tem Matica ne sme primerjati z drugimi družbami, na pr. čitalnico itd., in sklène se, da se prepusti odseku

za spremembo pravil in predsedništvu, da vstavi primeren bolj določen izraz.

Pri §. 3. svetuje prof. Marn, naj se glasi: „kdor ne bi v redu plačeval vsako leto (nam. ne vsaj v prvi polovici vsakega leta), kolikor“ itd., pri §. 10. g. Trstenjak želi, da se stavek pod d) izpusti, tako da si odbor sam sestavi opravični red; — g. Svetec pa nasvetuje, naj bi se 12. §. začel tako-le: „praviloma glasujejo le tisti udje, kateri so 20 let dopolnili in sami pridejo na veliki zbor“ itd.; kar se pa ne potrdi; sprejamejo se pravila po načrtu odsekovem.

Po nasvetu D. Trstenjakovem in z ozirom na to, da ste se „Vojvodstvu kranjsko in koroško“ tiskali v 2000 iztisih, in gledé tudi na to, da je Matica dosihmal le učencem gimnazijskim in realnim po nekoliko iztisov darovala, prodaja Matičinih knjig pa je po triletnih skušnjah le pičla bila, se sklène, da se „Slovenski Štajar“, ki se po družnikih že obilo razširi med Slovence, tiska v 2000 iztisih, tedaj prodaja v 500 po nizki ceni; dalje da se tiska brez posebnega zemljevida, ker imajo Matičini udje že tako v rokah „Zemljevid slovenski“ g. Kozlerjev, z oblikami, ktere rabijo pisateljem posamnih oddelkov, in da se pisateljem plača tiskana pôla po 20 gold.

Knjižničar prof. Vavrū naznani, da je dr. Vojska Matici podaril 248 vezkov knjig, in nasvetuje, da se jih nekaj dá št. jakobški mestni šoli, nekaj gimnazijski knjigarni, kar se potrdi; in da je prof. Miklošič Matici podaril 18 svojih knjig, g. Šembera pa knjigo „zapadni Slovane.“ Tudi g. Dav. Trstenjak oznani, da mu je slavni zgodovinar in državni svetovalec g. Hilferding za Matico izročil krasen zemljevid ruskega cesarstva. Na Bleiweisov nasvet izreče Matičin odbor spodobno hvalo gospodom dariteljem.

Konečno še g. tajnik naznani dva nasveta, ktera sta došla odboru od vnanjih odbornikov; g. dr. Vojska namreč pismeno naznanja, da g. Vaclav Kubelka, zidarski mojster v Novem mestu, nemški spisuje nauk o stavbah, in predlaga, naj bi si Matica pridobila ta rokopis ter ga dala posloveniti; g. prof. Erjavec pa nasvetuje, naj se IV. občenemu zboru predlaga: da slov. Matica izdá znanstveno terminologijo nemško-slovensko. Oba ta nasveta sta se izročila odseku za izdavanje knjig, da ju pretrese in v prihodnji seji poroča o njima. Seja je trajala od 5. do pol 9. ure popoldne.

Slovstvene stvari.

Die slavischen monatsnamen von Dr. Franz Ritter von Miklosich.

Spisal Fr. Levstik.

(Dalje.)

Junius.

2) Kader náglas v besedi stoji za ě, takrat je dvoje mogoče: a) da ě pada v ѣ, ter b) da ě ostaja v svojem prvotnem glasu. Kar se dostaja a), mi Dolenjci govorimo: бѣldó (bléd), вѣlcímo (vlék-), nejma вѣká (věk kraft), гѣršíli (gréh), дѣvica strsl. děvica, дѣtétce strsl. dětē, дѣklē poleg: děkla z náglasom na ě, жѣrbíca strsl. žrěbьць, лѣvica, linke hand (lěv link), лѣnóba (lěn faul), лѣsén (lēs), рѣlsnóba strsl. plěsnь f., рѣlvél, vendar tudi: plěvél, strsl. plěvelъ, рѣrtíli strsl. prětiti drohen, изѣrzávali poleg: изărzávali*), arzilo schneiderwerkzeug

*) Tiskalnica nejma dovolj známenij za glas, ka stoji meju a ino e, zatorej po sedaj stavim samo a, kder bi imela biti črka ä.

Pis.

(rězati), arpijē strsl. rěpije, tribulus, arsnica strsl. rěsně adj. verus, sčlpóta (slěp), sčldili (slěd), *) sněžen (sněg), sčrdica brotkrume (srěda), zčlò, zčlò strsl. zčlò, ustčrlila (strěl), lčpóta (lěp), cčlina (cěl), za stčnó (stěna), cčví je rodilnik samostalnika: cčv f. röhre itd. Zaradi tega se tudi govori: kčrsnik nam. krěsnik. Vidimo, da če je è v starej slovenščini stal za l ali r, pred katerim je bil še eden soglasnik, v novej slovenščini namesti è stopa v vedno pred l ter tudi pred r: bčldó, včlcímo, žčrbica, gčršili: a če je è v starej slovenščini stal za l, pred katerim nej bilo drugega soglasnika, v novej slovenščini v ostaja za l: lčvica, lčnóba, lčsén, — toda r se v tacem slučaju tega pravila ne drži (vsaj v Laščah i po mnogih drugih krajih ne), kajti v stopa vselej pred r, torej v próglas (anlaut) ter se spremínja v ä, i to časi celó v sestavljenih besedah: arpije, arsnica, arzilo, izarzávali. Tudi sicer se ä sliši v próglasu i to namesti staroslovenskega rč —: nsl. arž (ärž) strsl. rčž f. roggen, nsl. aržén adj. strsl. rčžanč von roggen, nsl. arjäv adj. strsl. rčždavč rufus, nsl. arjå, strsl. rčžda rubigo, nsl. arđč roth, strsl. rčđeti se rubescere; redko namesti staroslovenskega: ru — ali ri —: nsl. armén gelb strsl. ruměnč ruber, nsl. art (ärt) strsl. ritč f. podex. Kar se dostaja b) Dolénjci vendar govorimo: bčlili, bčžáli, svčtíli, utčšili, drčmáli (poleg: dčrmótno vreme), ogrčváli, prepčváli, ustčržáli, nčkéj strsl. nčgde, nčgdě, nčkčde alicubi, nčmškúta eine Deutsche, pčščén adj. von sand, premčnjávali, rčšávali (poleg: premčnjávali, aršávali), zmčšnjáva, zmčšnjarija, omčsili, premčšáli, a nikoli ne: bčlili, bčžáli itd.; vendar se po nekaterih gorenjskih krajih tudi v mnogih izmeju teh besed è spremínja v v, na pr. bčžáli itd. Katero pravilo tukaj vlada? 3) Kader stoji náglas pred è, takrat è tudi vselej pada, spremínjaje se v v; zatorej govorimo: vidčti, včđčti z náglasom na prvem zlogu, nam. vidčti, včđčti, **) kakor tudi: dvč rókč, dvč nógč, dvč íglč, poleg (v Laščah): dvč rokč, dvč nogč, dvč íglč, to je: rokčj, nogčj, íglčj, kakor dalje tudi: pri satóvj, pri skalóvj, pri blági, poleg (v Laščah): pri satovjč, skalovjč, blagč, to je: satovjčj, skalovjčj, blagčj, kder je to posebno vážno, da v novoslovenskem pregibanii è more stati celó za mehkiimi soglasniki, česar nej bilo v starej slovenščini, kajti namesti njega je pravilno stopil ali i: pri konji, pri kraji nam. pri konjč, krajč, ali a: strsl. jazditi nsl. jčzditi, strsl. jasti nsl. jčsti essen, strsl. drčžati nsl. držati poleg: prščti, ogluščti z náglasom na è, strsl. rčžanč adj. nsl. rčžén von roggen, strsl. pčščanč adj. nsl. pčščén von sand, strsl. usnijanč adj. nsl. usnijén von leder. Da je v teh rečéh stara slovenščina prvotnejša

*) V besedah: bčldó, včlcímo, pčlvél, pčlvél (izgovóri: pčlvén, pčlvén), pčlsnóba, sčldili, sčlpóta l zopet čisto izrekamo. Pis.

**) Nekateri misle i učé, da ta dva glagola spadata v 4. vrsto, ker govorimo: vidčtč, včđčtč, kakor: jčzdčtč, mislčtč; ali to nej res. Náglas vedno ostaja na deblu, i zato se -čti po novoslovenskem trdnem pravilu mora spremínjati v: tčtč. A zakaj se náglas tako trdno drži debela? Zato, ker se ga mora, kajti ako bi padel na končnico -čti, potem bi oslabélo deblo: vid- i deblo: včđ-, ter se oboje spremenilo v: včđ-, da bi se torej oba glagola glasila: včđčtč (včđčtč, kakor: gorčtč), i jezik bi več ne imel dveh različnih besed za pojem: sehen i za pojem: wissen, kar mu je vsak dan po stokrat i stokrat potrebno. Pis.

od nove, nej dvomiti; a kakor se kaže, niti ona v zdanej podobi več ne stoji povsod na praslovanske stopinji. Staroslovenske korenike namreč praviloma nemajo: žč —, šč —, štč —, nego: ža —, ša —, šta —, torej po dr. Miklošiči: žavati mandere, žadati desiderare, žalati cupere namesti: žčvati, žčdati, žčlati lex. 191, vendar se nahaja, gotovo nepravilneje: ištčzati poleg: ištazati deficere Mikl. lex. 276; niti: čč — se v koreninskem glasu ne bere, razen v besedah novejšje dobe: ččša poculum, ččjati sperare, ččšta praep. gratia, ččta agmen, poleg prvotnejših i navadnih oblik: čaša, čajati, čata (tudi: četa), nsl. čata, polj. czata, rum. čatč Mikl. lex. 1113, 1114, iz česar bi se ne dalo soditi, da je bila prva oblika: četa, nego morda verjetneje: ččta, namesti katere se je izrekalo: čata, a primeri vendar strsl. izččsati namesti i poleg: izččsati pectere Mikl. lex. 274, isččzati namesti i poleg: isččzati (i to nam.: isččzati) evanescere Mikl. lex. 274, kder pak vse kaže, da je: -ččs- i tudi: —ččz— nepravilno, posebno če primérimo poprej navedeni obliki: ištčzati poleg: ištazati deficere; beseda: ččšta je temna, kajti poleg nje stoji: cčšta, ce šč a, cčci, cčka, cčkč, hrv. cića, cić, srb. cjeća, cječ, kroječ Mikl. lex. 1109, kar vendar kaže, da se nikakor ne dá stikati z besedo: cčsta i nemškim razmernikom: wegen, ker sicer bi Srb ne imel: cjeća nego: cješta. (Dal. prih.)

Ozir po svetu.

Pogled v Habeš ali Abisinijo.

„Novice“ so zadnjič povedale, da se sila veliko sená na Kranjskem nakupuje za angleško armado, ktera se v Abisiniji vojskuje z ondašnjim kraljim Teodorom. Dobili smo pismo, naj bi povedali, kako je to, da se čez Trst in morje daleč v Afriko vozi kranjsko senó? — Radi vstrezamo tej želji.

Habeš, Habesinija, Abisinija, sicer tudi „dežela zamorcev“ imenovana, je država v Afriki, obdana od visocih gorá, s kterih med družimi tudi reka Nil izvira. Prebivalcev šteje okoli 5 milijonov, večidel arabskega rodú; stari abisinski jezik je soroden arabskemu. Vera Abisincev je zmes grško-kristijanske in mahomedanske in pomešana z judovskimi šegami. Njih cerkve, nizke in okrogle, s slamo krite, stojé na homcih, obdane s cedrovim drevjem; da se cerkev ne pomaže, mora vsak čevlje izzuti, kdor v cerkev stopi.

Čudili se boste — tako je pisal pred 4 meseci neki vojak iz Abisinije — ako vam rečem, da ta dežela ob primorji kakor v goratem svojem delu, saj v tistih krajih, do kterih je dozda angleška armada pretila, nima niti živeža za človeka niti za živino; vsa živinska klaja se mora po ladijah le-sem dovaževati. Na tisuče ljudi in mul in konj je treba, da tovorijo živež armadi. Tudi vode skor nič nimamo; vsa voda, da jo more človek piti, se mora poprej čistiti, in tako stane kozarec vode več kot kozarec dobrega vina. Vročina je po ravninah včasih strašna (opoldne čez 90 stopinj F.) Armada leži pod prostornimi in dobro narejenimi šotori, le kače, škorpionji in še drug mrčes so nadležni. Če se pomisli, da mula, predno pride v mesto Senafe (5 dni hodá), dve tretjini klaje, ki jo tovari, sama povžije, se lahko prevdari, kako težavno da je tukaj preživiti vojake in živino. General Napier, slavnoznani iz angleške armade v Kini, pa je energičen vojskovodja, ki skrbi za vse. Veliko se kralj Teodor ne bode mogel upirati angleški sili.

Iz tega kratkega popisa zdaj čitatelji naši lahko umejo, da v tolikem pomanjkanju klaje so upravniki